

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

**6 ŞUBAT DEPREMİ SONRASI HATAY EKONOMİSİNDE
ERKEN TOPARLANMA VE EKONOMİK GÜÇLENDİRME
SÜRECİNDE SORUNLARIN TESPİTİ VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ ÇALIŞTAYI
ÇALIŞTAY RAPORU**

Bu rapor Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (HMKÜ) Tayfur Sökmen Yerleşkesi Atatürk Konferans Salonunda 8 Şubat 2024 tarihinde icra edilen “6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı”ndaki açılış sunuşları, çalıştay masalarında yer alan moderatör ve katılımcıların görüşlerinden derlenmiş olup bütün hakları HMKÜ’ne aittir. Üniversitenin izni olmadan raporun parçalara ayrılarak bölümleri mekanik, elektronik, manyetik kayıt veya başka şekillerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Rapor şu haliyle tam parça şeklinde HMKÜ amblem ve ibaresi kalmak koşulu ve ücretli bir şekilde satılmamak kaydıyla çoğaltılabilir. Akademik etik kuralları çerçevesinde direkt veya dolaylı olarak “kısa” alıntı yapılabilir. Bu konuda [Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine](#) bakılabilir.

CC BY-NC 4.0 Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Adres: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Tayfur Sökmen Kampüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Antakya / HATAY

Tel: 0 326 221 3302 / Dahili (3211)

Eposta: direnclikenthatay@mku.edu.tr

Grafik tasarım ve mizanpaj, HMKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Personeli tarafından hazırlanmıştır.

Copyright © Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (HMKÜ) 2024

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	1
REKTÖRÜN SUNUŞU	3
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	5
ÇALIŞTAY MASALARI VE YÖNTEM.....	8
AÇILIŞ KONUŞMALARI	10
TARIM VE HAYVANCILIK	19
Tarım ve Hayvancılık Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler	19
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	20
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	21
Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	23
LOJİSTİK VE ULAŞTIRMA	26
Lojistik ve Ulaştırma Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler	26
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	28
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	29
Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	30
TURİZM	32
Turizm Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler	32
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	34
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	34

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	35
MOBİLYA	36
Mobilya Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler.....	36
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	40
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	41
Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	42
AYAKKABICILIK	44
Ayakkabıcılık Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler.....	44
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	45
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	46
Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	47
GİRİŞİMCİLİK VE İSTİHDAM	49
Girişimcilik ve İstihdam ile İlgili Genel Bilgiler.....	49
Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?.....	51
Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir? .	51
Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?	52
GENEL DEĞERLENDİRME.....	53
KATILIMCI LİSTESİ.....	56
KAYNAKÇA	61

SUNUŞ

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından 8 Şubat 2024 tarihinde 6 Şubat tarihli depremlerin Hatay ekonomisinde yarattığı tahribatı tespit etmek, erken toparlanma ve ekonomik güçlendirme sürecinde yaşanan iktisadi kayıpların telafisi ve Hatay ekonomisinin yeniden ihyası için kamu kesimi ve ulusal-uluslararası ajanslar, sivil toplum ve özel sektörün katılımıyla ortak paydada çözüm önerileri getirmek amacıyla “6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” düzenlenmiştir. Çalıştaya Üniversitemiz Rektörlüğü ve çalışanlarının misafirlüğünde Hatay Valiliği, DOĞAKA, KOSGEB, Hatay’daki çeşitli odaların temsilcileri, işverenler ve öğrenciler katılmıştır. Çalıştayda, ayakkabıcılık, girişimcilik ve istihdam, mobilyacılık, turizm, tarım ve hayvancılık, lojistik ve ulaştırma sektörlerine ait çalışma masalarında sorunların tespiti ve çözüm önerileri dile getirilmiştir.

Burada çalıştayı düzenlemedeki temel amacımız ele aldığımız sektörlerdeki 6 Şubat depremi öncesi ve sonrasında yaşanan temel ekonomik sorunları tespit etmek ve bu sorunları en aza indirebilecek politika önerilerini saptamaktır. Hatay ili tarımdan ticarete, turizmden sanayiye kadar çok farklı iktisadi alanlarda faaliyetlerde bulunmaktadır. Düzenlenen çalıştayda özellikle Hatay’ın öncü sektörleri diyebileceğimiz ve Hatay ekonomisinde en önemli paya sahip olan ve önemli istihdam yaratabilen sektörler incelemeye alınmıştır. Dolayısıyla çalıştayda ayakkabıcılık, girişimcilik ve istihdam, mobilyacılık, turizm, tarım ve hayvancılık, lojistik ve ulaştırma sektörlerine ait çalışma masalarında bu sektörlerde yaşanan sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri dile getirilmiştir. Nihayetinde Hatay ekonomisinde depremin yarattığı tahribatın ortadan kaldırılabilmesi için ne tür politikaların uygulanmasının daha hızlı toparlanmayı sağlayacağı tartışılmıştır. Bu çerçevede tartışmalar sonucunda elde edilen politika önerileri ile Hatay ekonomisinde ortaya çıkan kayıpların azaltılması ve Hatay ekonomisinin daha ileri aşamalara getirmeye yönelik hedefler taşımaktadır.

Bu çalıştay raporu [Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi](#) sayfasında yer alacaktır. Etkinlikle ilgili görsel öğelere ve videolara [Üniversitemiz web](#) sayfasından ve [Youtube kanalından](#) erişilebilir.

Başta Rektörümüz sayın Prof. Dr. Veysel EREN olmak üzere çalıştaya katılım sağlayan tüm paydaşlara, düzenleme ve bilim kurulu üyelerine, raporun çıkmasında emeği geçenlere sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

2023'ün 6 Şubat sabahı ve sonrasında yaşadığımız büyük felaket sonrasında Hatay ekonominin toparlanması ve daha iyiye götürülmesinde çalıştayın katkı sağlamasını dileriz.

Prof. Dr. Ünal ARSLAN
Çalıştay Düzenleme Kurulu Başkanı
29 Nisan 2024, Antakya / HATAY

REKTÖRÜN SUNUŞU

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen ve Türkiye’de Hatay başta olmak üzere on bir ilde son derece etkili olan deprem felaketi bir afetin insanlığa yaşatabileceği tüm olumsuzlukları bünyesinde barındırması nedeniyle “Asrın Felaketi” olarak gündeme oturmuştur. Depremde resmi makamların ifade ettiğine göre 50 binden fazla insan hayatını kaybetmiş, yüzbinlerce insan yaralanmış ve uzuv kaybı yaşamıştır. Ayrıca yıkılan konut ve iş yeri sayısı çok yüksek rakamlara ulaştığı da bilinmektedir. 6 Şubat depreminden en çok etkilenen illerin başında Hatay gelmektedir.

Hatay ili Türkiye içerisinde bulunduğu coğrafi konumu ve iklim şartları neticesinde tarımdan ticarete, turizmden sanayiye kadar pek çok alanda iktisadi potansiyele sahiptir. Dolayısıyla Hatay, ekonomik açıdan Türkiye için önemli bir ekonomik bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Yaşanan 6 Şubat depreminin ardından Hatay’da en fazla zarar gören sektörlerin başında tarım gelmektedir. Depremin yıkıcı etkisi nedeniyle yaşanan konut sıkıntısından dolayı insanların evsiz kalması sonucunda birçok tarım alanı barınma yeri olarak kullanılmaya başlamış ve tarım sektörü bundan büyük zarar görmüştür. Ayrıca depremin ardından yine Hatay ve Türkiye ekonomisinde önemli yere sahip öncü sektörler ve bu sektörlerle ait üretim tesisleri büyük hasar görmüş mevcut iş yerleri harap olmuş ve yaşanan göç ve can kaybı nedeniyle çok büyük iş gücü kaybı yaşanmıştır.

Bu nedenle yaşanan 6 Şubat depremi nedeniyle Hatay ilinde meydana gelen ekonomik kayıpların tespit edilmesi ve bu kayıpları gidermeye yönelik politika önerilerinin belirlenmesi amacıyla “6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Erken Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” isimli çalıştay düzenlenmiştir.

Çalıştayın öncelikli amacı ele alınan sektörlerde 6 Şubat öncesi ve sonrası yaşanan temel sorunların tespit edilmesi ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik politika önerilerinin belirlenmesidir. Bu çerçevede çalıştayda Hatay ekonomisine öncülük eden ve yüksek istihdam olanakları sağlayan tarım ve hayvancılık, ayakkabıcılık, mobilyacılık, turizm, girişimcilik ve istihdam, lojistik ve ulaştırma sektörlerine yer verilmiştir. Bu çalıştayda bu sektörlerin Hatay ekonomisi açısından ne tür politikalarla tekrar toparlanabileceği ve Hatay ekonomisine katkı sunabileceği tartışılmıştır. Dolayısıyla yaşanan deprem nedeniyle Hatay’da ortaya çıkan

sorunların ortadan kaldırılması ve Hatay ekonomisini deprem öncesi duruma göre daha ileri aşamalara getirmek hedeflenmektedir.

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Rektörü

Çalıştay Onursal Başkanı

29 Nisan 2024, Antakya / HATAY

YÖNETİCİ ÖZETİ

Çalıştayı amacı; 6 Şubat tarihli depremlerin Hatay ekonomisinde yarattığı tahribatı tespit etmek, erken toparlanma ve ekonomik güçlendirme sürecinde yaşanan iktisadi kayıpların telafisi ve Hatay ekonomisinin yeniden ihyası için kamu kesimi ve uluslararası ajanslar, sivil toplum ve özel sektörün katılımıyla ortak paydada çözüm önerileri getirmek hedeflenmiştir.

Açılış konuşmalarının ardından oluşturulan grup masalarında tarım ve hayvancılık, turizm, ayakkabıcılık, mobilya, lojistik ve ulaştırma ile girişimcilik ve istihdam başlıklarında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri ele alınmıştır.

Ayakkabıcılık sektöründe deprem sonrası çözüme yönelik, Ayakkabıcılık Sanayi Sitesi'nin tamamlanması, altyapının güçlendirilmesi, finansal destek sağlanması, kadın istihdamının teşvik edilmesi, iş güvenliğinin sağlanması, ihracata yönlendirilmesi, barınma sorunun giderilmesi, devletin kurumlarıyla iş birliği ve teşviklerin artırılması, birikmiş sigorta primi yükünün azaltılması, lojistiğin sağlanması, mesleki eğitim gibi çözümler belirtilmiştir.

Lojistik ve ulaştırma sektöründe önerileri; akaryakıttan KDV ve ÖTV alınmaması, MTV'den 1 yıl daha muaf olunması, kredi faizlerinin düşürülmesi, trafik yoğunluğunun azaltılması için Belen yolu, Honda kavşağı gibi noktalara alternatif yol bulunması; trafik zabıta amirlerinin sayısının artırılması, barınma sorunun giderilmesi, yeni planlanan yerleşim yerlerine dair ulaşım güzergâhlarının planlanması ve düzenlenmesi, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması, kesintisiz ve güvenli haberleşme sisteminin oluşturulması, Hatay havalimanının onarımının bitirilmesi şeklinde belirtilmiştir.

Girişimcilik ve istihdam sektöründe deprem sonrasında barınma ve ulaşım sorununun çözülmesi, iş başı eğitim programları desteğinin sağlanması, sigorta ve vergi teşvik desteği, psikolojik destek, sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda istihdam politikası geliştirilmesi, okul öncesi eğitim merkezlerinin artırılması gibi sektördeki sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Mobilyacılık sektöründe çözüm önerileri olarak eğitim programları düzenlenmesi, sektöre özgü yazılımların geliştirilmesi, birebir mentörlük sağlanması, tamamlayıcı ürün üreticilerinin desteklenmesi, ortak atölyeler kurulması, yerel lojistik ve nakliye firmalarının desteklenmesi, mobilya çarşısının kurulması, Hatay'a özgü, butik, niş ürünler üretilebilmesinin sağlanması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik deprem bölgesine özel teşviklerin sağlanması, bölgeye özgü yerli genetik kaynakların yaygınlaştırılması, tarımsal üretim ve hayvancılıkta maliyetlerin düşürülmesi, depolama ve ürün işleme kalemlerine odaklanması, çok ortaklı firma oluşumun teşvik edilmesi, tarım ve mera alanlarının korunması, su dağıtım hatlarının kurulması, hayvansal üretimde kredi, hibe ve teşviklerin sağlanmasında aktif çalışan kişilere öncelik tanınması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Turizm sektörünün yeniden canlandırılması için bölge kalkınma planının hazırlanması, tescillenmemiş yapıların tescilli yapı hale getirilerek bu yapıların restorasyon açısından bir an önce uygun hale getirilmesi, hibeler ile teşvik projelerinin yayınlştırılması, festival gibi etkinliklerin yapılması, finansmana erişimin kolaylaştırılması, Hatay müzesinin kısa sürede açılması, vergisel af veya öteleme gibi kolaylıkların sağlanması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

KURULLAR VE PROGRAM

ONURSAL BAŞKAN

Prof. Dr. Veysel EREN

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Ünal ARSLAN

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Berkan ÖDEMİŞ

Prof. Dr. Erdem DENK

Prof. Dr. Cengiz AYTUN

Prof. Dr. Ünal ARSLAN

Prof. Dr. Sabri GÜL

Prof. Dr. Mehmet DURUEL

Prof. Dr. Ferit ÖLÇER

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ

Prof. Dr. Metin REYHANOĞLU

Prof. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN

Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZENİR

Dr. Öğr. Üyesi Murad DUZCU

Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan BENZER

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Ünal ARSLAN

Prof. Dr. Metin REYHANOĞLU

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN

Prof. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

PROGRAM AKIŞI

08:30 Kayıt

09:00 Açılış Konuşmaları

10:30 Yuvarlak Masa Toplantıları

12:30 Öğle Yemeği

15:00 Sonuç Raporları

16:00 Kapanış Konuşmaları

Çalıştay Masaları

Tarım ve Hayvancılık

Moderatörler

Prof. Dr. Berkan ÖDEMİŞ

Lojistik ve Ulaştırma

Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZENİR

Turizm

Prof. Dr. Erdem DENK

Mobilya

Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

Ayakkabıcılık

Prof. Dr. Cengiz AYTUN

Girişimcilik ve İstihdam

Prof. Dr. Mehmet DURUEL

Raportörler

Arş. Görv. Muhammed ŞAHİN

Arş. Görv. Fidan TAHTİKŞAN

Arş. Görv. Ahmet YURTSAL

Arş. Görv. Ali Burak ADANA

Arş. Görv. İsmnaz ÇINAR ŞAHİN

Arş. Görv. Ceyda KAYA

ÇALIŞTAY MASALARI VE YÖNTEM

6 Şubat 2023 tarih saat 04:17’de merkez üssü Kahramanmaraş Pazarcık’ta 7,8 şiddetiyle başlayan deprem aynı gün aynı ilde öğlen 7,4 şiddetiyle devam etmiş ve 11 ili etkilemiştir. 20 Şubat akşamında ise bu defa Hatay merkezli 6,4 şiddetinde yaşanan depremle birlikte toplamda 60 bine yakın hayatı sonlandırmış, yaşamı felce uğratmıştır. Tahribatın en büyüğü ise Hatay’da gerçekleşmiştir.

Depremde yaşamların sona ermesi, yaralanmaların yaşanması, altyapının tahribatı ve yanında hayatın sürdürülebilmesi gereken faaliyetler de büyük oranda sekteye uğramıştır. Sürdürülebilir bir yaşamı sağlayacak en önemli kurumlardan birisi de ekonomi kurumudur. Önemli coğrafik kesişim noktasında yer alması yanında gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye ekonomisinde ilk onda yer alan, ülkemize yüksek vergi sunan, ihracat ve ithalatta büyük katkı sağlayan Hatay ekonomisinde depremle birlikte yaşanan ve sonrasında yaşanabilecek tahribatın giderilmesine yönelik seçili sektörlerdeki paydaşların görüşlerinin alınabilmesine yönelik rektörümüzün teklifiyle çalıştay serisinin düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu çalıştay serisinden bir tanesi olan “6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından 8 Şubat 2024 tarihinde düzenlenmiştir. Çalıştayda depremin yarattığı tahribatın tespit edilmesine ve çözüm önerileri sağlanmasına yönelik kamu kesimi ve ulusal-uluslararası ajanslar, sivil toplum ve özel sektörün katılımıyla paydaşların görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

Çalıştayda ayakkabıcılık, girişimcilik ve istihdam, mobilyacılık, turizm, tarım ve hayvancılık, lojistik ve ulaştırma sektörlerine ait çalışma masalarında sorunların tespiti ve çözüm önerileri dile getirilmiştir. Sektörlerin seçiminde depremden etkilenme dereceleri, Hatay ekonomisinde önemli yer tutmaları, istihdamda sayı anlamında önemli yere sahip olmaları gibi etkenler göz önüne alınmıştır. Hatay ekonomisinde hem istihdam hem de ciro anlamında ilk sırada yer alan demir-çelik, boru üretim, haddehane sektörü gibi sektörlerin yer almamasının nedeni depremden daha az etkilenmeleridir.

Belirlenen altı sektörleri bilen üniversitemizin uzman öğretim üyelerinin moderatörlüğü ve raportör olarak araştırma görevlileri yardımıyla sektörde yer alan oda ve dernek temsilcilerine, işletme sahip ve yöneticilerine; sektörleri bilen devlet kurumları DOĞAKA,

KOSGEB, İŞKUR, Hatay Büyükşehir Belediyesi uzmanlarına ilgili tarihte tartışma masası katılımcısı olmaları yönünde özel çağrıda bulunulmuştur. İlgili tarihte uygun olan veya katılımcı olmayı kabul edenlere çalıştay tarihinde açılış konuşmasından sonra sektörle ilgili görüşleri sorulmuştur. Moderatörler, temel olarak üç soruyla ilgili görüşlerini her katılımcıdan almıştır. Bu sorular şunlardır;

- Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?
- Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?
- Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Yukardaki sorulara ek olarak moderatörler daha alt sorularla sorun ve çözümlerin netleşmesini sağlamaya çalışmışlardır. Her katılımcıdan ayrı ayrı görüş alınması dışında katılımcılar arası çapraz görüşlere de yer verilerek tartışma ile birlikte daha zengin görüşlerin çıkması sağlanmıştır. Masa tartışmaları süresince raportörler tarafından “izin alınmak koşuluyla” ses kaydı alınmış çalıştay sonrası transkripti raportörler tarafından yapılmıştır. Tartışma masaları sabah saat 10:00’da başlamış verilen öğle yemeğinden sonra de devam etmiştir. Saat 15:00’den itibaren ise tartışma masalarındaki sunumların özetleri moderatörler ve raportörlerin eşliğinde sunulmuştur.

Tartışma masalarında ortaya çıkan görüşler moderatörler ve raportörlerce bir araya getirilerek sektörler ve ana sorular itibariyle sonraki sayfalarda sunulmuştur. Her sektör için depremden bağımsız genel olarak kısa bilgi de yer almaktadır. Belirtilen görüşler sektör katılımcılarının genel görüşleridir.

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sayın valim, sayın rektörüm, sayın rektör yardımcılarım, sayın protokol üyeleri çok değerli katılımcılar ve sektör temsilcilerimiz. 6 Şubat'ta yaşanan büyük felaketin ardından Hatay ekonomisi ciddi zararlar görmüştür erken toparlanma ve ekonomik güçlendirme sürecinde yaşanan iktisadi kayıpların telafisi ve Hatay ekonomisinin yeniden ihyası için üniversitemiz tarafından çok paydaşlı bir yaklaşımla düzenlenen “6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Erken Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” etkinliğimize katılım gösteren herkese teşekkür ediyor sevgi ve saygıyla selamlıyoruz. Hepiniz hoş geldiniz sefalar getirdiniz. Program akışını sizlere arz ediyorum saygı duruşu ve İstiklal Marşı’nın okunması Çalıştay Düzenleme Kurulu Başkanı sayın Profesör Doktor Ünal ARSLAN’ın açılış konuşmaları, KOSGEB İl Müdürü sayın Mustafa ÖZTAŞ’ın konuşmaları, DOĞAKA Genel Sekreteri Oğuz ALİBEKİROĞLU’nun konuşmaları, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dekanımız sayın Profesör Doktor Cengiz AYTUN’un konuşmaları üniversite rektörü sayın Profesör Doktor Veysel EREN’in konuşmaları, yuvarlak masa toplantıları, öğle yemeği arası, yuvarlak masa toplantıları devamı, sonuç raporları sunumu için kapanış konuşmaları, fotoğraf çekimi ve kapanış.

Çalıştay Düzenleme Kurulu Başkanı sayın Profesör Doktor Ünal ARSLAN’ı konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyoruz.

Sayın valim, sayın rektörüm, sayın kamu ve özel sektör temsilcileri, değerli hocalarım, sevgili öğrenciler. 6 Şubat depreminden sonra Hatay’ın ekonomik kayıplarının ölçülmeye çalışıldığı ve bundan sonra uygulanacak politikaların belirlenmeye çalışıldığı çalıştaya hepiniz hoş geldiniz. Burada temel amacımız Hatay’la ilgili, Hatay’ın ekonomik yapısı ile ilgili daha sonra yapılabilecek nelerin olduğunu saptamak ve bu çerçevede politikalar geliştirmektir. Hatay ekonomisi, çok farklı iktisadi faaliyetlere dayanmaktadır. Bununla birlikte özellikle öncü sektörler diyebileceğimiz sektörleri belirlemeye ve Hatay ekonomisi için gelecek vadeden bu sektörleri incelemeye aldık. Bu sektörleri odaklanmaya çalıştık. Bu sektörler içerisinde en büyük zararı tarım sektörü gördü. Bu nedenle tarım ve hayvancılık sektörünü, ayakkabıcılık sektörünü, mobilyacılık sektörünü, turizm sektörünü, girişimcilik ve istihdam sektörünü, lojistik ve ulaştırma sektörünü ele aldık ve bu çalıştayda bu sektörlerin Hatay ekonomisi

açısından ne tür politikalarla tekrar toparlanabileceği ve Hatay ekonomisine katkı sunabileceğini ölçmeye çalışacağız. Ben sözü fazla uzatmadan bir ülkenin, bir şehrin ekonomideki önemini ulu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi'nde atfen söylediği bir sözle tamamlamak istiyorum. “Askeri ve siyasi zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar iktisadi zaferlerle taçlandırılmadıkça payidar olamaz”. Hepinize değerli katkılarınız için teşekkür ediyorum saygılar sunuyorum.

Konuşmalarından dolayı sayın Profesör Doktor Ünal ARSLAN'a teşekkür ediyoruz. Konuşmalarını yapmak üzere KOSGEB İl Müdürü sayın Mustafa ÖZTAŞ'ı kürsüye davet ediyoruz.

Sayın valim, sayın rektörüm çok kıymetli dinleyiciler, hepinizi kurum adına saygı, sevgi ve hürmetle selamlıyorum. Tabi bir yıl geçen 6 Şubat depremi üzerinden çok işler oldu. Bunların birkaçını sizlere paylaşmak istiyorum. Öncelikle depremde vefat eden vatandaşlarımıza rahmet, geri kalanlara sabırlar diliyorum. Allah bir daha böyle acılar göstermesin bizlere. Hatay'da bir yıl içerisinde ne yaptık KOSGEB olarak bu alanda işletmelere sanayicilere ne gibi destekler verdik onlara? Birkaç tanesini paylaşmak istiyorum sizlere. Deprem sonrası acil afet destek kredisine çıkmıştık işletmelerimize, onun hemen akabinde canlanma destek programı ve diğer destek programları ile birlikte işletmelerimizin kaldıkları yerden devam etmeleri için elimizden geleni yaptık yapıyoruz da. Sadece kredi ve hibe anlamında değil. Demin hocam bazı sektörlerden bahsetti. Hatay için vazgeçilmez ayakkabıcılar en çok zararı görenlerden bir tanesiydi. Biz ayakkabıcılara genel itibarıyla hem kredi hem de makine tesisat anlamında gerekli desteği sağladık. Tabii Kalkınma Ajansı da bu noktada onların yer temini, diğer fiziki yapıların oluşmasında da destekler sağladı. Mobilyacılar da aynen öyle bir destek oranıyla devam ediyor. Bu çalıştayı hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum. Sözü fazla uzatmak istemiyorum. Biz sanayinin yani Hatay'da sanayinin ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Bunun içinde gereken destekleri, destek programlarıyla birlikte kredileri de peyderpey hayata geçirmeye devam ediyoruz, edeceğiz de. Hep birlikte inşallah bu acının üzerinden geleceğiz. Hepinize saygılarımı arz ederim.

Konuşmalarından dolayı sayın Mustafa ÖZTAŞ'a teşekkür ediyoruz. Konuşmalarını yapmak üzere DOĞAKA Genel Sekreteri sayın Oğuz ALİBEKİROĞLU'nu kürsüye davet ediyoruz.

Sayın valim, sayın rektörüm, kamu kurum ve kuruluşlarımızın kıymetli yöneticileri, kıymetli akademisyenler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının saygıdeğer temsilcileri, sevgili öğrenciler, kıymetli katılımcılar. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi tarafından

düzenlenen 6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Erken Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı'na sizlerle bir arada bulunmaktan duyduğumuz memnuniyeti belirtiyor bu vesileyle tüm katılımcılara şahsım ve ajansımız adına saygılarımı sunuyorum. Yine bu vesileyle 6 Şubat depreminde kaybettiğimiz vatandaşlarımızı rahmetle anıyor yaralılarımıza acil şifalar diliyorum. Sayın valim, değerli katılımcılar Türkiye yüzölçümünün % 14 'ünü oluşturan 11 ilimizi doğrudan, 7 ilimizi de dolaylı olarak etkileyerek 18 ilimizde hasara neden olan 6 ve 20 Şubat depremleri özellikle Hatay ilimizde sosyal ve ekonomik hayatı adeta felç etmiştir. Yaşanan bu afete ilişkin can ve mal kaybı ile ekonomik kayıtlara ait göstergelerde tek başına Hatay ilimizde yaşanan kayıp neredeyse diğer 10 ilimizdeki toplam kayıp kadardır. Deprem anında yaşanan can ve mal kayıplarının yanı sıra şehirleri ilimizde ekonomik ve sosyal hayatta orta ve uzun vadede çok önemli kayıplara neden olan afet, Hatay ilimizde tarım, sanayi ve hizmetler sektörleriyle kentsel ve sosyal altyapı tesislerinde büyük yıkımlara neden olmuştur. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporuna göre depremlerin etkilediği illerin toplam ekonomik büyüklüğü yaklaşık 79 milyar dolar, bu illerin Türkiye ekonomisindeki payı ise yaklaşık % 10'dur. Türkiye tarımsal hasılasının % 15,3'ü, Türkiye ihracatının % 8,6'sı, Türkiye turizminin % 4'ü, Türkiye toplam istihdamının % 13,3'ü, Türkiye'deki ekolojik öneme sahip alanların % 4,3'ü depremden doğrudan etkilenen bölge içerisinde yer almaktadır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere yaşanan afet bir ekonomide yer alabilecek tüm sektörde topyekûn bir zarara neden olmuştur. Nihayet aynı raporda konut hasarı, kamu altyapısı hasarı ve özel sektör zararları olarak gruplandırılan toplam zarar yaklaşık 104 milyar dolardır. Depremi ekonomik zararı üzerine kalkınma ajansları genel müdürlüğümüz koordinasyonunda ve ilgili kalkınma ajanslarının katılımıyla yapılan çalışmada ise depremin kısa vadeli ilk şokun etkisiyle Hatay Kahramanmaraş ve Osmaniye illerimizden oluşan TR63 bölgesinde yaklaşık % 48'lik bir çıktı kaybına yol açtı. Bu etkinin bir yıllık uzun vadeli dönemde yaklaşık % 26'lık bir zarara neden olacağı tahmin edilmektedir. Sayın valim, değerli katılımcılar depremin yol açtığı olumsuzlukların bertarafı ve yeniden ihya sürecinde iskân ve istihdam anlayışı çerçevesinde birçok yatırım ve proje hayata geçirilmiş olup bu yatırım ve projelere niteliği ve niceliği daha da artmak suretiyle devam edilmektedir. Bu çerçevede kalkınma ajansları genel müdürlüğümüz tarafından hazırlanan ve depremden hemen sonra uygulamaya alınan Bölgesel Kalkınma Odaklı Acil Eylem Programı kapsamında deprem bölgesi dışındaki tüm kalkınma ajanslarının kaynakları ajansımıza aktarılmış, sayın valimizin himayelerinde yeniden ihya sürecine yönelik yatırımlara dönüştürülmüştür. Öncelikli olarak üretim altyapısının ve ticari hayatın toparlanmasını hedefleyen bu yatırımlarda toplam 202 iş yerinden

oluşan 3 adet esnaf çarşısı tamamlanarak depremde işyerleri yıkılan esnaflarımıza tahsis edilmiştir. Reyhanlı Küçük Sanayi Sitesi'ne taşınan ayakkabıcı imalatlarımız saya ve deri işleme faaliyetlerinde kullanımına açılmak üzere ayakkabı ortak kullanım tesisi tamamlanmıştır. Hatay'ın en önemli ekonomik ve kültürel değerlerinden biri olan yeme içme sektörünün bir marka değeri olarak yükseltilebilmesi için gastronomi çarşısı inşaatına başlanılmıştır. Tarımsal alanda süt üretiminde kopan soğuk hava deposu zincirinin yeniden tesis edilmesi amacıyla süt üreticilerimize 300 ve 500 litrelik süt soğutma tanklarından oluşan ve beraberinde süt sağım makinesi ve jeneratörle birlikte tamamlanan süt soğuk hava deposu zincirini tamamlamaya yönelik kitler dağıtılmıştır. Hatay'ın kadim sektörü dericiliğin geliştirilmesine yönelik deprem öncesinde inşaatına başlatılan ortak kullanım tesisinin tadilat ve ön onarım süreci başlatılmıştır. Depremde tamamen yıkılan deri sitesinin yeniden ihya edilmesi amacıyla projelendirme çalışmaları başlatılmıştır. Bu proje tamamlandığında deri sektörü inşallah son teknolojiyi kullanan bir sektör olarak ilimizde faaliyetine yeniden başlayacaktır. Valiliğimizin ve ilgili belediyelerimizin de iş birliği içerisinde küçük ve orta ölçekli üretim merkezleri kurulmaya başlamıştır. İlk örneğini Kırıkhan'da tekstil sektörü üzerine tamamladık. İnşallah ikinci ve daha sonraki örneklerine de farklı ilçelerimizde devam edeceğiz. Bunlarla birlikte Yayladağı'nda dalış merkezi, Yayladağı'nda yine pelet üretim tesisi, Erzin'de tekstil üretim atölyesi, İskenderun kaynakçılık mükemmeliyet merkezi, Kırıkhan'da mobilya ortak kullanım tesisi gibi üretimi ve istihdamı öncelikleyen projelere de devam edilmektedir. Bu çalışmaların yanı sıra yine Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'müzün koordinasyonunda yürütülen ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Sosyal Girişimcilik Güçlendirme ve Uyun Projesi ve Sürdürülebilir Sosyoekonomik Uyum için Girişimcilik Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi kapsamında üretim altyapısının ve kadın kooperatiflerinin geliştirilmesine yönelik projelere de devam edilmektedir. Avrupa Birliği tarafından her iki projeye de aktarılan kaynakların bugün itibarıyla artışı söz konusu, inşallah 2024 yılı içerisinde de bunlar artarak devam edecektir. Bu projeler kapsamında nisan ayında ilan edilmesi planlanan yeni bir program ile de bireysel yatırımcıların desteklenmesine yönelik bir çağrı ilan edilmesi planlanmaktadır. Bunun da hazırlıklarını tamamlıyoruz mart ayı içerisinde inşallah kamuoyuyla paylaşacağız. Nisan ayında da uygulayacağız. Bireysel yatırımcılara özel 5.000 eurodan başlayıp 25.000-30.000 eurolara varan rakamlara kadar hibe desteğini inşallah nisan ayı içerisinde uygulamaya başlayacağız. Burada doğrudan bireysel yatırımcılara destek ekleyeceğiz. Yine genel müdürlüğümüz tarafından yapılan başvurunun kabul edilmesiyle tüm Türkiye'nin yararlanabileceği ama deprem bölgesinin öncelikle destekleneceği ve toplam bütçesi 450 milyon dolar olan yeni bir programı da yıl içerisinde uygulamaya alacağız. Yeşil

ekonomi ya da yeşil dönüşüm odaklı olarak uygulanacak bu programda hem kamu kurumlarımızın hem de özel sektör işletmelerimizin yatırımlarına hibe ve kredi desteği sağlayacağız. Sayın valim, değerli katılımcılar ana hatlarıyla özetlemeye çalıştığım bu çalışmaların temel amacı, Hatay'ın yeniden ihya sürecindeki ekonomik altyapısının deprem öncesinden daha modern ve daha katma değerli bir şekilde kurulmasıdır. Bu amaca yönelik çalışmalarımız 2024 ve sonrası yıllarda artarak devam edecektir. Az önce sayın hocam açılış konuşmasında bahsetti, Hatay'ı geleceğe taşıyacak sektörlerden bahsetti kendisi. Buna yönelik de bir hazırlığımız var. Bu yıl içerisinde olacağını tahmin ediyoruz, şu anda çalışmalar sona doğru geliyor. Teşvik sisteminin baştan değişmesi söz konusu. Ama bu değişikliği yaparken illerimizi bölgesel olarak kalkınma sürecine dâhil edebilecek il bazlı yatırımların özel teşvik politikalarıyla destekleneceği bir kurgu için çalışıyoruz. Bu anlamda sayın hocamızın bu çalışması çok kıymetli olacak. Hatay'da şu anda olmayan sektörlerin yeşertilmesi ya da var olan sektörlerin daha katma değerli hale getirilmesi için özel bir teşvik politikasına inşallah bu yıl içerisinde başlayacağız. Bakanlığımız nezdinde yürütülen çalışmalar son aşamaya geldi. Mevcutta uygulanan teşvik sistemini de değiştirip illerin kendi potansiyel ve fırsatlarıyla kalkınma sürecine dâhil olmasına yönelik bir teşvik politikası kurguluyoruz. Bu yıl içerisinde inşallah uygulayacağız. Bu vesileyle Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi tarafından düzenlenen bu çalıştayı hayırlara vesile olmasını diliyorum. Bu tür çalışmaları önemsiyoruz. Bu tür çalışmaların ajansımızın çalışmalarına yön vermesini önemsiyoruz. Bu çalışmalardan çıkacak sonuçların da ajansımız için bir çalışma programı, bir iş programı haline gelmesi için bizler de bu süreçlere katılım sağlamaya devam edeceğiz. Bizleri böyle bir organizasyona davet ettiğiniz için teşekkür ediyorum. Emegi geçen organizasyon yetkililerine emeklilerinden ötürü teşekkür ediyorum. Tüm katılımcıları şahsım ve ajansımız adına saygılarımla selamlıyorum.

Konuşmalarından dolayı sayın Oğuz ALİBEKİROĞLU'na teşekkür ediyoruz. Konuşmalarını yapmak üzere İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dekanımız sayın Profesör Doktor Cengiz AYTUN'u kürsüye davet ediyorum.

Sayın valim, sayın rektörüm, sayın rektör yardımcılarım, sayın protokol mensupları, çok değerli katılımcılar ve sektör temsilcilerimiz hoş geldiniz. Yaklaşık bir yıl önce 6 Şubat tarihinde yaşadığımız deprem hayatlarımızı altüst etti. Deprem yarattığı acılar istisnasız hepimizi derinden etkiledi. Acımız hala taze ve devam ediyor. Bu afet bizlere bazı şeyleri de öğretti. Bu süreçte acımızı paylaşmanın, birbirimize destek olmanın, gelecek nesiller için hayata tutunmanın önemini daha da iyi anladık. Çalıştayı aynı zamanda hayata dair öğrendiğimiz bu derslerin bir ürünüdür. İlimizde depremin pek çok ekonomik kayba neden olduğunu

biliyoruz. Bugün hepimiz burada Hatay ekonomisinin daha erken toparlanabilmesi için bir araya geldik. Çalıştayımızda sektör temsilcilerimizle beraber sorunlarımıza ortak çözüm önerileri üreteceğiz. Hatay'ın geleceğini şekillendirecek fikir tohumlarını beraberce ekeceğiz. Çeşitli sektörler için üretilecek çözümlerinin şehrimize büyük fayda sağlayacağına inanıyor, katılımlarınız için hepinize teşekkürlerimi sunuyorum.

Konuşmalarından dolayı dekanımız sayın Profesör Doktor Cengiz AYTUN'a teşekkür ediyoruz. Konuşmalarını yapmak üzere rektörümüz sayın Profesör Doktor Veysel EREN'i kürsüye davet ediyoruz.

Sayın valim, çok değerli kamu kuruluşlarının temsilcileri, kıymetli akademisyenler, sevgili öğrenciler, değerli katılımcılar. Hatay'ın ekonomik kalkınmasını, gelişmesini ve bunun önündeki sorunları, çözüm önerilerini ortaya koyacağımız tartışacağız bu çalıştaya hepiniz hoş geldiniz sefa getirdiniz. Saygıdeğer iş dünyası temsilcileri, değerli akademisyenler bildiğiniz gibi bir yıl önce çok büyük bir afet yaşadık. Belki dünya tarihinde örneği olmayan bir afetti bu ve bu afette en fazla da Hatay ili zarar gördü. İlimiz neredeyse bütün kazanımlarını belki 5000 yıllık kazanımlarının bile bir kısmını bu depremlerde kaybetti. Biliyorsunuz Hatay özellikle Antakya çok kadim bir kenttir ve aslında medeniyetin taşıyıcısı bir kenttir. İnsanlık tarihinin en önemli şehirlerinden birisidir. İnsanlığın binlerce yılda biriktirdiği değerler, kültür, medeniyet, sanat, aklınıza gelen her şey, gastronomi bütün bunlar Antakya'da toplanmıştı. Bu bir tesadüf değil, bu çok uzun yılların bir birikimi, bunun bir sonucu. Fakat bu deprem bunların tamamını büyük ölçüde ortadan kaldırdı. Bugün Hatay'ın en değerli ya da en çok Hatay'ı öne çıkaran hususlardan birisi olan gastronomi konusunda bile, bu nedenle önemli bir kayıp yaşadığımızı burada yaşayanlar ya da Hatay'a misafir olarak gelenler görmekteler. Bunun yanı sıra diğer alanlarda da sanat alanlarında da çok ciddi kayıpların olduğunu, ekonomik alanlarda çok ciddi kayıpların olduğunu hepimiz yaşayarak görüyoruz. Biz de üniversite olarak bu süreçte üzerimize düşeni yapmaya çalışıyoruz herkes gibi. Ülkemizin tamamından devletimizin en üst kademelerinden çeşitli kuruluşlarına kadar, sivil toplum kuruluşlarından ticari kuruluşlara kadar bütün kesimlerin bu süreçte bize destek olduklarını görüyoruz ve bundan büyük memnuniyet duyuyoruz. Fakat bu sürecin çok uzayacağını ben açıkçası düşünmüyorum. Eninde sonunda baş başa kalacağız. Yani bu acıların etkisi azaldıkça buraya olan teveccüh, destek, ilgi de günbegün azalacak. Dolayısıyla bizim henüz burada ülkemizin, hatta uluslararası kuruluşların, kişilerin teveccühü varken gelen kaynakları doğru yönetmemiz, doğru yerlere kanallı etmemiz, daha sonraki süreçte kendi ayaklarımız üzerinde durabileceğimiz politikalar geliştirebilmemiz son derece önemli. Bu anlamda tüm kurum ve kuruluşlar, özel sektör

kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektörün temsilcileri biliyorum olanca gücüyle çalışıyor, var güçleriyle çalışıyor, elinden geleni yapıyor. Fakat bunun çok daha organize olması, bilimsel temellere dayandırılması, sayısal verilere dayandırılması rastgele olmaktan ziyade sayısal verilere dayandırılması son derece önem arz etmektedir. Bu anlamda üniversite, bu verilerin toplanması, işlenmesi, politika önerilerine dönüştürülmesi bakımından insan kaynağına sahip farklı sektörlerle ilgili yetişmiş insan kaynağına sahip bir kurum olarak Hatay'ın önemli değerlerinden bir tanesidir. Biz de bu düşünceyle deprem sonrası süreçte iyileşme adımlarının her aşamasında var olduğunu göstermek, üniversitenin bu birikiminin bu iyileşme sürecinde kullanılmasını sağlamak için elimizden gelen gayreti göstermeye çalışıyoruz ve depremin ilk günlerinden itibaren başta barınma yeme, içme, sağlık olmak üzere tüm alanlarda ve tüm Hatay'a gelen yardımseverlerin, kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarında üniversitemiz ve kampüsümüz kapılarını herkese açtık ve açmaya devam ediyoruz. Bunun dışında üniversitemizin çok hızlı bir biçimde depremle ilgili tüm sektörleri içine alan durum tespiti ve çözüm önerilerini ortaya koyduğu bir çalıştaya imza attık. Hepinizin bildiği üzere Dirençli Kentler Hatay için Çözüm Arayışları Çalıştay'ını burada çok daha geniş bir kalabalıkla bundan yaklaşık 5 ay önce gerçekleştirdik ve bunu rapor haline getirdik. İnşallah önümüzdeki günlerde uluslararası bir yayınevi tarafından bu raporu da yayınlayacağız. Bu çalışmalar devam ediyor. Daha önce yine bizim fakültemizde sevgili Sonyel hocamın öncülüğünde yapılan bir çalıştay vardı. Paneller yapıyoruz. İşte bugün bu çalıştayı yapıyoruz. Bundan sonra da çalıştaylarımız devam edecek. Dün Ziraat Fakültesi dekanımız Nihat Bey'le yaptığımız görüşmede nisan ayı gibi burada ipekçilik çalıştayı yapacağız. Bildiğiniz gibi ipekçilik de ilimizin önemli değerlerinden, kadim üretim biçimlerinden bir tanesidir ve bu belli ailelerde yapılan bir üretime dönüşmüştür, sıkışmıştır yani bu geleneksel üretim. Dolayısıyla bunun da üniversitemiz çatısı altında sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasını amaçlıyoruz. Bunun için nisan ayında yapılacak olan çalıştayı çok değerli buluyorum. Daha sonra ekim-kasım gibi ekimin sonu kasımın başı gibi zeytincilik çalıştayı yapacağız burada. Çünkü zeytin de yine belki dünyada ilk anavatanı olarak burada üretilmiştir. Bunu nereden söylüyorum yani Ege varken şimdi Hatay nereden çıktı hocam? diyebilirsiniz. Burada var olan büyük ölçüde üniversitemizin de içinde bulunduğu kazılarda ortaya çıkan veriler bize bunu net bir şekilde gösteriyor. Bundan yaklaşık 4-5 ay önce Açına Höyük'te bulunan bir tablette bir ticaretten söz ediyordu. O ticaret, işte bir şehrin satın alınması, bir kral tarafından bir şehrin satın alınmasını anlatıyor ve ticaretin zeytinyağıyla yapıldığını dile getiriyor. Yaklaşık 3150 yıl öncesine ait bir tablet bu. Dolayısıyla zeytincilik bizim bu şehrimizin önemli ekonomik değerlerinden bir tanesidir ve bunu sadece zeytinyağı olarak düşünmemeliyiz. Bunun markalaştırması, endüstriyel ürüne dönüştürülmesi,

pazarlanması, bütün bunlar için doğru bilimsel analizler yapılması, öncülük yapılması gerekiyor. Biz de bu çalıştaylarla bu alana hizmet etmek istiyoruz. Daha sonra narenciye bizim Hatay'ımızın çok önemli tarım ürünlerinden bir tanesi. Gene hepinizin bildiği gibi bu yıl narenciye maalesef ağaçta kaldı. Bir taraftan işte işgücü kaybı bunun önemli nedenlerinden bir tanesi, Hatay'ın iş gücü kaybı. Bunun önemli nedenlerinden bir tanesi, işçi bulunmuyor. Bir liraya narenciyeyi başından toplatamadı üretici, bir liraya ve narenciye başında kaldı. Dolayısıyla bizim narenciye konusunda da çalıştaylar yapmamız gerekiyor. Yine endemik bitki çeşitliliği açısından Hatay son derece önemli bir şehir. Dolayısıyla bunların da masaya yatırılması, mercek altına alınması, üretime dönüştürülebilmesi, endüstriyel ürüne dönüştürülmesi için çalışmalar yapılması gerekiyor. Biyoloji bölümünden bir öğretim üyemiz bana bulduğu bir ürünün, daha doğrusu bir bitkinin yarayı hızlı iyileştirdiğini, kanamayı durdurduğunu söylemişti. Bunu da babaannesinden duyarak o bitki üzerinde araştırma yaparak tespit ettiğini ve uluslararası bir yayına dönüştürdüğünü söylemişti. Şimdi bu tür endemik bitkiler bizim ilimizde çok fazla. Fakat bunu yayın yapmak, yayın haline getirmek, yani bilimsel olarak bunun böyle bir etkisinin olduğunu tespit etmek önemli bir şey. Ama bundan çok daha önemlisi bunu merheme dönüştürüp dünyaya satabilmek arkadaşlar. İşte ekonomik toparlanmadan söz ederken tüm bunları da göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Tüm sektörler, yani aklınıza ne gelirse, Hatay aslında kendi kendine yetebilen, her açıdan kendi kendine yetebilen bir ildir. Her türlü tarım ürününün yetişebildiği, sanayinin önemli ölçüde geliştiği, turizmin, ticaretin önemli ölçüde geliştiği, bir kültür haline gelebildiği, el sanatlarının yine çok önemli bir yerinin olduğu, değerinin olduğu bir ildir. Hataylılarda bu konularda son derece mahirdir. Fakat depremle bunu kaybettik, bu özelliklerimizi yitirdik. İşte bunların yeniden kazanılabilmesi kurumlarımızın çabalarıyla olacak, destekleriyle olacak. Başta merkezi yönetimin taşra teşkilatlarının DOĞAKA'nın, KOSGEB'in ve diğer tüm kuruluşlarımızın destekleriyle olacak ve kendi insanımızın gayretiyle olacak hepsinden önemlisi. Destekler önemli, ama bu destekleri yerli yerince kullanabilirsek, eğer doğru yöne kanalize edebilirsek ekonomik toparlanmayı çok hızlı bir biçimde gerçekleştirebiliriz diye düşünüyorum. Üniversitemiz bu anlamda özellikle son bir yılda çok önemli bir çaba içerisinde. Bunlardan bir tanesini de daha ifade ederek konuşmamı bitireceğim. İki gün önce Gaziantep'te TÜBİTAK'ın bir toplantısı gerçekleştirildi. TÜBİTAK biliyorsunuz deprem sürecinde çok değerli katkılarda bulunmuştu. Proje desteği şeklinde "Bin Bir Çaba Projelerini" devreye sokmuştu. Bunlarla ilgili sayısal verileri paylaştığı bir toplantı yaptı TÜBİTAK. Bu toplantıda biz şunu gördük. 2022 yılında üniversitemiz üç tane TÜBİTAK projesi yapmıştı 1001 projesi yapmıştı. 2023 yılında yani deprem yılında bu sayı 13 tane, bunlar desteklenenler tabi. 112 tane

proje sunulmuş bunlardan 13 tanesi sonuçlanmış, destek edilmeyi hak etmiş olan projeler. Bunu diğer üniversitelerle ilişkilendirerek size daha doğru bir şekilde ifade etmeye çalışayım. Bu bölgede 18 üniversite var. Bu 18 üniversiteden en fazla desteği alan üniversite, Elâzığ Üniversitesi, 40 tane projesi desteklenmiş. Bildiğiniz gibi araştırma üniversitesi ve depremde neredeyse hiç etkilenmemiş bir üniversite. İkincisi Çukurova Üniversitesi 19 projesi desteklenmiş. Üçüncü sırada da bizim üniversitemiz var. Yani sizler varsınız, akademik çalışanlarımız, akademik personel arkadaşlarımız. 13 projeyle de bizim üniversitemiz desteklenmiş. Yani bir önceki yıla göre depremde önceki yıla göre dört kat daha fazla artmış bu TÜBİTAK projelerimiz. Hepinizi tebrik ediyorum. Bu çalıştayın düzenlenmesinde emeği geçen tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ediyorum. Siz değerli katılımcılara teşekkürlerimi arz ediyorum. Bu çalıştayın hem ilimize hem ülkemize hayırlı olmasını, buradan güzel sonuçlar çıkmasını ümit ediyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Rektörümüz sayın Profesör Doktor Veysel EREN'e konuşmalarından dolayı teşekkür ediyoruz. Açılış konuşmalarımız burada sona ermiş bulunmaktadır. Siz değerli katılımcılarımızı yuvarlak masa toplantılarına davet ediyoruz.

TARIM VE HAYVANCILIK

Moderatör: Prof. Dr. Berkan ÖDEMİŞ

Raportör: Arş. Gör. Muhammed ŞAHİN

Tarım ve Hayvancılık Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Sabri GÜL	HMKÜ Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
2	Sabit AK	Hatay Kasaplar Odası Başkanı
3	Selim KAMACI	Samandağ Ziraat Odası Başkanı
4	İsmet KAÇAR	Egemen Tarım, Çiftçi
5	Sedat DURAN	Defne Ziraat Odası Başkanı
6	Vehbi GÜLEN	Şenköy, çiftçi

Tarım ve Hayvancılık Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

Türkiye dünyanın en büyük 14. tarım ekonomisine ve 15. ekilen arazi büyüklüğüne sahip ülkesidir (Ağır, Karakoç ve Topal, 2023, s. 37). Bununla birlikte Türkiye’de tarımsal yapı son otuz yılda önemli değişimler geçirmiştir. Tarımın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı 1970’li yılların başındaki % 30’lar düzeyinden 2000’li yıllarda % 10 seviyesine düşmüş ve 2023 itibarıyla da bu oran % 6,2’e gerilemiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). Makroekonomik göstergelerdeki bu dönüşüm demografi ve işgücü piyasası verileriyle de paralellik göstermektedir. 1970’li yıllarda nüfusun % 60’ı kırdan yaşarken bu oran 2023’te % 6,6’ya düşmüştür (TÜİK, 2023).

Türkiye ekonomisi içerisinde tarımın önemi geçmişten günümüze nispi olarak azalmaktadır. Sanayileşme ve hizmet sektöründeki gelişmeler tarım sektörünün GSMH içerisindeki payının düşmesine sebebiyet vermiştir. Ancak gıda ihtiyacının bulunması, sanayi sektöründe tarım ürünlerinin girdi niteliğinde olması ve istihdam olanakları ile tarımsal üretim hala önemini korumaktadır (Yavuz, 2005, s. 9). Hayvancılık sektörü ise ülke ekonomisi içerisinde katma değer oluşturan ve önemli bir potansiyeli bulunan bir sektördür. Türkiye sahip

olduğu doğal kaynaklar ile hayvan yetiştiriciliği açısından elverişli bir alandır (Ergün ve Bayram, 2021: 159).

Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

Hatay’da 6 Şubat depremi öncesi tarım ve hayvancılık sektörünün durumu ülke içinde fiyat istikrarsızlığı ve kur dalgalanmasından kaynaklı fiyat değişkenlikleri sebebiyle artan maliyetler karşısında karlılığını ciddi oranda kaybetmiş durumdaydı. Nitekim tarımsal üretimde çalışan kişilerin emeklerinin karşılığı düzeyinde maddi gelir elde edemediği ve üreticinin öz kaynaklarından tüketerek ayakta kalmaya çalıştığı çalıştay masasında ifade edilmiştir. Artan yem, tohum, enerji ve işgücü maliyetleriyle birlikte tarım ve hayvancılık sektöründe çalışan kişilerin işlerini büyütebilmeleri zorlaşmıştır.

Günümüzde insanlar tarım ve hayvancılıktan uzaklaşmış durumdadır. Birçok kişi, tarlayı ve arazisini getir getirmediği gerekçesiyle satın tarım ve hayvancılık faaliyetini terk etmiştir. Şehre göç hızlanmış ve çalışma hayatı yönünden daha kolay addedilen işlere geçilmiştir. Sektörden bu kopuşun nedenleri arasında motivasyon eksikliği, işgücünü besleyen statüde bulunmayı hissetmeme, karşılıklı çalışan ve çocukların tarıma yönlendirilmemesi, çiftçiliğin ve üretimin toplum içerisinde göğüs kabartılacak iş faaliyeti olarak görülmemesi sayılabilir. Nitekim eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte şehre göçün arttığı, tarımsal üretimden uzaklaşıldığı ve tarım işlerinin ve işçiliğinin toplumsal olarak tercih edilmediği görülmektedir. Bu durum tarımsal üretimin bir sonraki nesillere aktarımını zorlaştırmaktadır. Nitekim tarımsal üretimde yer alan birçok kişi, kendisinden sonra çocuklarının tarımsal üretim faaliyetlerinde yer almayacağını belirtmektedir. Bu durum üreticinin üretimden uzaklaşmasının gelecekte yaygın hale gelmesine sebep olacaktır.

Tarımsal faaliyetlerde ihtiyaç duyulan işgücünün eksikliği ciddi anlamda hissedilmektedir. Nitekim genç nüfusun tarımsal faaliyetlerden uzaklaşması nitelikli işgücü niceliğinin düşmesine sebep olmaktadır. Bu durum hem işgücü eksikliğine hem de işgücü maliyetinin artmasına sebep olmaktadır. Nitekim artan işgücü eksikliğinin Afgan ve Suriyeli sığınmacılardan sağlanması yerli grupların sektörden uzaklaşmasına sebep olduğu gibi emek sömürsünün de farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Deprem öncesi artan elektrik, akaryakıt, tohum, yem ve enerji maliyetlerinin yanında işgücü maliyetlerinin de artması üretici açısından üretimin karlılığını azaltırken, tüketici açısından ise üretilen ürünün fiyatı arttığı için alım gücünün düşmesine sebep olmaktadır.

Diğer yandan tarımsal üretimde planlama eksikliğinin bulunması sektördeki olumsuzluklardan bir diğeridir. Sektör içerisinde planlama yapan üst yönetici kadronun atama yoluyla sürekli değişmesi ve planlamaların genel olarak yönetici değişimleriyle değişmesi uzun vadeli uygulanan plan eksikliğine sebep olmaktadır. Bu kapsamda tarım politikasındaki öngörülmeleyen değişimler üreticiyi gelecek yönünden belirsizliğe itmektedir. Bu durum sonucu ortaya çıkan belirsizlik üreticinin üretim motivasyonunu düşürmektedir.

Tarımsal planlamanın yapılabilmesi için gerekli olan tarımsal verilerin yetersizliği planlama ile ulaşılmak istenen hedefe ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Nitekim tarımsal verilerin sahadaki gerçek sayılarla uyumsuz olmasının yanında bazı konu ve alanlarda veri bulunmaması planlamada geleceğe yönelik öngörülerin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum çiftçinin ne ekeceği ve ekebileceği noktasında belirsizlikle yüzleşmesine sebep olmaktadır.

Tarımsal teşviklerin düzenlenmesinde yerelde tarımsal üretim faaliyetinde bulunan kişilerin kapasitelerinin göz önünde bulundurulmaması tarımsal teşviklerin efektif kullanımını zorlaştırmaktadır. Nitekim hayvancılık faaliyetinde getirilen istihdam teşviklerinin belli bir hayvan sayısının üzerindeki üreticilere sağlanması gibi kriterlerle yerelde birçok üreticinin bu teşviklerden mahrum kalmasına sebep olmuştur.

Hatay'da üreticinin katma değerli üretim yapması ve katma değerli ürün işleme tesislerinin pek az olması tarımsal üretimin geleneksel kapasitesini aşmasının önünde engel olarak dile getirilmiştir. Nitekim katma değerli üretimin gerçekleştirilememesi Hatay'da tarımsal üretimin karlılığının arttırılmasını zorlaştırmaktadır. Benzer şekilde Hatay'da tarımsal faaliyetlerin uzun yıllardır yeterli bilimsel destek ve danışmanlıktan yoksun gerçekleştirildiği dile getirilmiştir.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

Hatay'da 6 Şubat depremi öncesi tarım ve hayvancılık sektöründeki sorunlar ülke geneli ve küresel sorunlarla birlikte üreticiyi ciddi anlamda zorlarken depremin getirdiği yıkım tarım ve hayvancılık sektöründeki üretimi ülkenin diğer şehirlerine kıyasla durma noktasına getirmiştir. Depremle birlikte işgücü, yem, zirai ilaç tedarikinin sektöre uğramasının yanında pazarlama ve lojistik zincirlerinin de kırılmasıyla hem üretim faaliyeti hem de üretim faaliyeti sonrası elde edilen ürünün elden çıkarılması zorlaşmıştır. Zirai ilaç tedarikinde sorunlar yaşanması üretim verimini düşürdüğü gibi bir kısım üreticinin kalitesi tartışılır seviyede olan merdiven altı ilaç kullanmasına sebep olmuştur. Artan yem fiyatları hayvancılık sektöründe

düşük kalite yem kullanımının yanında evsel gıda ve atıkların yem olarak kullanımına da sebep olmuştur.

Depremın Hatay’da getirdiği yıkımın büyüklüğünden kaynaklı olarak işgücünün azalması ve maliyetinin artması tarlaya müdahaleyi zorlaştırmış, mahsule bakım yapılamamış ve ürünler zarar görmüştür. Ürünlerin dalında bozulması, mandalınanın toplanmaması ve bahçede ürünün bozulması gibi deneyimlenen olgular, bir sonraki yılın veriminin de düşmesine sebep olacaktır. Benzer şekilde toprakta asit oluşumunun artmasına ve Akdeniz sineğinin yaygınlaşmasına sebep olacaktır.

Deprem sürecinde üreticinin de depremzede olması sebebiyle özellikle hayvancılık sektöründe üreticinin elinde olan hayvanların piyasa fiyatının yarısının da altında fiyatlarla il dışından gelen çeşitli tüccarlar tarafından alındığı tarım ve hayvancılık sektöründe çalışanlar tarafından dile getirilmiştir. Depremden kaynaklı olarak üreticinin zor durumda olmasından yararlanan fırsatçı tavır ve tutumlar gözlemlenmiştir. Bu durum üreticinin üretim sürecine ancak öz kaynaklarından vazgeçerek devam etmesine veya öz kaynaklarını tamamen satarak farklı kırsaldan farklı şehirlere taşınmasına sebep olmuştur.

Deprem sonrası para politikalarındaki gelişmelerden kaynaklı olarak sermaye sahibi kişilerin üretim faaliyetlerinden uzaklaşarak faize yatırımda bulunmalarının yanında üreticinin ucuz kredi erişiminin azalması üretim faaliyetinde sermayeye erişimi zorlaştırmıştır. Tarımsal üretimin bünyesinde barındırdığı belirsizlik ve risklerden kaynaklı olarak sermayenin üretimden uzaklaştığı dile getirilmiştir. Sermayenin tarımsal üretime ve tarımsal ürünlerin işlenmesine yatırım olarak etki edememesi tarımsal ürünlere katma değer katacak işleme tesislerinin Hatay’daki tarımsal üretimin kapasitesine kıyasla düşük kalmasına sebep olmaktadır. Deprem bölgesine yönelik desteklerin yetersiz olduğu ve il içerisindeki pek az üreticinin mevcut desteklerden yararlanabildiği dile getirilmiştir.

Deprem sonrası nüfusun azalmasının yanında dağılım olarak deprem öncesine kıyasla coğrafi olarak farklılaşması arz-talep dengesinin bozulmasına sebep olmuştur. Bozulan arz-talep dengesini yanında tedarik zincirinin bozulması ve ürünlerin muhafazasının zorlaşması, ürün kaybına sebep olmuştur. Deprem öncesi tarımsal planlamayı zorlaştıran tarımsal verilere ilişkin eksiklik ve uyumsuzluk hali deprem sonrası ortaya çıkan nüfus dağılımından kaynaklı olarak daha da artmıştır.

Deprem sonrası yeraltı sularının miktarında ve kalitesinde değişimin yanında Hatay’da bazı bölgelerde sıcak su tespit edildiği dile getirilmiştir. Depremden bazı su kuyularının zarar gördüğü tespit edilmiş ve su kuyusu açmanın maliyetli olmasıyla susuz bölgelerin ortaya çıktığı

dile getirilmiştir. Bu durum tarımsal üretimde su kalitesi ve miktarındaki değişimden kaynaklı olarak planlama yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Deprem sonrası ortaya çıkan konut ve barınma ihtiyacını gidermeye yönelik tarım alanlarının ve zeytinliklerin imara açıldığı dile getirilmiştir. Nitekim hem yeni yapılan konutlar hem de konteyner kent alanı olarak kullanılan bu tarım alanlarının tarımsal üretimde ve hayvancılık sektöründe kullanılamaması üretime zarar vermiş ve üretim kapasitesini düşürmüştür.

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Deprem sonrası Hatay’da tarım ve hayvancılık sektörünün yanında diğer sektörler çalışanlarının da yaşadığı sorun olan barınma, elektrik ve su gibi temel ihtiyaçların öncelikli olarak sağlanması gerekmektedir. Nitekim yaşam şartlarında iyileşmenin gerçekleşmemesi nitelikli iş gücünün gelirden bağımsız sebeplerle şehirden ayrılmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda barınma şartlarının iyileştirilmesi ve şehrin daha yaşanılabilir hale getirilmesiyle gerek nüfus artışının sağlanacağı gerek nitelikli iş gücünün Hatay’da tutunmasının mümkün olacağı dile getirilmiştir.

Deprem bölgesine yönelik çeşitli desteklerle tarımsal üretimin desteklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sübvansiyon ve teşvik uygulanması, KDV affı, gelir vergisi muafiyeti, sigorta prim teşviki, devletin mevcut borçlar için erteleme ve indirim teşvikleri uygulanabilir. Tarımsal üretimde mekanizasyonun arttırılmasına ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına özel teşviklerle maliyetlerin düşürülmesi sağlanabilir. İşgücü istihdamında depremden etkilenen afetzedelerin istihdamını teşvik edecek önlemler alınabilmektedir. Bu teşvik ve desteklerin belirlenmesi ve planlanmasında yereldeki üretici profiline göz önünde bulundurulması ve böylece olabildiğince fazla üreticinin yararlanabilmesi sağlanmalıdır. Nitekim bu teşviklerin siyasal tarafgirlikten ve bürokratik zorluklardan uzak düzenlenmesi, istenen hedefe ulaşılabilmesinde önem arz etmektedir. Tarımsal teşviklerin efektif olabilmesi ve geleceğe ilişkin efektif planlamanın sağlanabilmesi için Hatay’da tarımsal sayımın gerçekleştirilmesi ve tarım sayımı verilerinin gerçekle uyumlu ve tutarlı olarak oluşturulması gerekmektedir. Nitekim teşvik ve planlama sürecinin tarım sayımı verileri ve yerelde ilçelerin özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir.

Hatay geneli soğuk zincir depolarının bulunmaması üreticinin ürünlerini saklaması noktasında zora sokmakta ve sermaye sahibi tüccarlara ürünlerin düşük fiyata satılmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda üretilen ürünlerin çeşitleri de göz önünde bulundurularak Hatay geneli soğuk zincir depolarının kurulmasının sağlanması gerekmektedir.

Hatay’da kırsaldan kente göç uzun dönemdir devam eden bir olgudur. Deprem sonrası ise kentteki yıkımlardan kaynaklı nüfus azalırken kırsalın kaçış noktası olması sebebiyle kırsalda nüfus yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu durum tarımsal faaliyetlerde fırsat olarak kullanılabilir. Nitekim yerel proje ve planlamaların gerçekleştirilmesiyle kentten kırsala geçenlerin tarımsal ekonomik koşullarının oluşturulması ve üretim girdilerine destek verecek sistemin oluşturulması sağlanabilir. Böylece kıra sığınan kişilerin tarımsal üretimde kendilerine yer bulması sağlanırken tarımsal üretimde ihtiyaç duyulan işgücünün yerelden tedariki de sağlanabilecektir.

Tarım ve hayvancılık merkezli eğitim faaliyetlerinin Hatay’da artırılması gerekmektedir. Ortaöğrenim ve diğer eğitim gruplarına hayvancılık ve tarım eğitimi verilerek tarımsal üretimde işgücü eksikliğinin giderilmesi sağlanabilir. Hatay’da katma değerli ürün üretimi için üreticilere bilimsel eğitim ve danışmanlık uygulamalarına ağırlık verilmelidir. Hatay’a özgü yerli genetik kaynakların yaygınlaştırılması ve üretimi için kamusal ve özel sektör “alım garantisi” şeklinde desteğinin sağlanması gerekmektedir. Hataya özgü ürünlerde coğrafi işaretlerin alınması ve bu ürünlerin üretilmesinde, tanıtımında ve pazarlanmasında destek sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda yerelden üretilen ürünlerin ulusal ölçekte yaygın marketlerde pazarlanabilmesi için gerekli iletişimin kurulmasıyla tarımsal üretim planlanabilmektedir.

Deprem sonrası yapılaşmada tarım ve mera alanlarının imara açılmasından vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Toprak Koruma Kanunu hükümleri gözetilerek yapılaşmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yeni imar, konut ve konteyner kent planlamalarında tarımsal üretim alanlarının da göz önünde bulundurulması ve tarımsal üretim alanlarından kaybın olabildiğince azaltılması gerektiği dile getirilmiştir.

Hatay’da tarım ve hayvancılık sektörünün desteklenmesinin sağlanması için Kamu kurumlarının ve yerel işletmelerin hizmet ve mal alımında prensip olarak en başta yerelden tedariki önceliklendirmesi gerekmektedir. Bu şekilde hem tarım ve hayvancılık sektörü desteklenecek hem de Hatay’da var olan tedarik zincirinin il içerisinde oluşturulmasına katkı sağlanacaktır. Nitekim Kamu kurumlarının ve yerel işletmelerin işgücü, ürün ve ekipman tedarikinde yereli önceliklendirmesiyle il içerisinde birbirini destekleyen üretim ve tedarik ağının oluşturulması şehrin ekonomisinin kırılganlığını azaltacaktır.

Hatay'ın ekonomisinin Suriye iç savaşı öncesi Suriye ile yapılan ticari faaliyetlere dayanması sebebiyle Suriye ile sınır ticaretinin tekrardan güçlendirilmesine yönelik adımlar atılması şehirde ticari kapasitenin arttırılmasına imkân verecektir. Nitekim Suriye ile bağlantıyı sağlayan sınır kapılarında ticari geçişin etkin olarak sağlanması şehrin ekonomik kapasitesini arttıracaktır.

LOJİSTİK VE ULAŞTIRMA

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZENİR

Raportör: Arş. Görv. Fidan TAHTİKŞAN

Lojistik ve Ulaştırma Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Veysel CÜNEYDİOĞLU	Hatay Büyükşehir Belediyesi
2	İsmet KEKECİOĞLU	Hatay Şoförler Odası
3	Erol AKIN	İskenderun Şoförler Odası
4	Erol KAYA	DHL Express Ulaş Uluslararası Kargo Taş. Tic. Ltd.
5	Özgür BAHAP	QMB Logistics Tic. Ltd. Şti.
6	Hasan GÜNDÜZ	Hatay Nur Seyahat
7	Dr. Öğr. Üyesi Ali BİRVURAL	İskenderun Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi

Lojistik ve Ulaştırma Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

Sözlük karşılıkları “Kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere her türlü ürünün, hizmetin ve bilgi akışının çıkış noktasından varış noktasına kadar taşınmasının etkili ve verimli bir biçimde planlanması ve uygulanması” (TDK, 2024a) ve “insanların, malların, haberlerin ulaşmasını sağlayan işlerin ve araçların tümü; münakalat” (TDK, 2024b) olan “lojistik” ve “ulaştırma” kavramları günümüz dünyası için kritik bir öneme sahip iki kavramdır.

Lojistik ve taşıma, üretilen malların depolanması, envanteri, teslimatı ve dağıtımıyla ilgili süreçlerin bir toplamıdır. Bazen nakliye ve lojistik olarak da anılan bu süreç, tüm tedarik zincirinin ayrılmaz bir unsurudur ve ürünleri üreticilerden satıcılara, oradan da son kullanıcılara veya tüketicilere güvenli ve verimli bir şekilde taşımak için proaktif prosedürleri içerir. Lojistik ve ulaşımı yönetmenin öncelikli hedefi (özellikle işletmeler ve kargo konsolidasyonu yapanlar için) A noktasından B noktasına tedarik akışını düzgün bir şekilde denetlemek ve müşterilerin ürünleri zamanında, hasarsız ve beklentilere göre almalarını sağlamaktır. Lojistik sektörü,

ürünlerin yurtiçi ve yurtdışına taşınmasından sorumludur ve bu nedenle ekonomik kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır (Reyes, 2024).

Günümüzün küresel ve ağ bağlantılı dünyasında, lojistik küresel ticaretin omurgasını ve tedarik ağı faaliyetlerinin can damarını oluşturmaktadır. Mal ve hizmet akışının sürekliliği için lojistik faaliyetler esastır; bunlar tedarik zincirlerinin güvenilirliği, genel kalitesi ve performansı ve ülkeler arasındaki ticari ilişkilerle doğrudan ilişkilidir. Lojistik performansı, gelişmekte olan ülkelerin küresel ticaretteki paylarını artırmalarında hayati bir rol oynamaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak gelişerek, farklılık arayan firmalara maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Lojistik, küresel ölçekte rekabet eden firmaların ürün ve hizmetlerini doğru miktarda, zamanda ve lokasyonda, doğru maliyetle sunabilmelerinde en önemli faktörlerden biridir. Lojistikteki gelişmelerle birlikte lojistik performansı yüksek olan ülkeler, daha büyük uluslararası ticaret hacimleri, ürün çeşitliliği ve yabancı sermaye yatırımları sergilemektedir. Maliyetlerin azaltılmasında ve müşteri memnuniyetini etkilemede hayati bir etkiye sahip olan lojistik süreçler, küresel rekabet avantajı elde etmek için önemli bir stratejik faktör ve bir işletmenin küresel rekabet gücü, karlılığı ve hayatta kalması için temel olarak düşünülebilir. (Balkan ve Akyuz, 2023).

Lojistik, Hatay için de önemli ekonomik kaynaklarından biridir. Kentte denizyolu, demiryolu, karayolu, havayolu taşımacılığı modlarına ilişkin altyapı mevcuttur. İstanbul'dan sonra en büyük karayolu taşımacılığı filosuna sahip olan kentte 10 adet liman bulunmaktadır (Hatay Valiliği, 2024). Kent içi ulaşımında belediye ve özel taşımacılık işletmeleri ile toplu taşıma faaliyetleri sürdürülmektedir.

6 Şubat depreminden sonra Hatay ekonomisinde ciddi bir payı olan lojistik ve ulaştırma sektörü ciddi yara almıştır (Hatay Planlama Merkezi, 2023). Depremle birlikte karayolu ve demiryolu altyapılarında ciddi tahribat oluşmuş, bölge içi ulaşımın hayati olduğu ilk saatlerde ulaşım sağlanamamıştır. İskenderun Limanı'nda yangın çıkmış, rıhtım çökmüş ve bazı konteynerler kısmi hasar almıştır. Ancak depremden kaynaklı liman altyapısında önemli bir hasar oluşmadığı belirtilmiştir. Hatay Havalimanı'nda pist kırılmış, apron ciddi şekilde hasar almış, zeminde oturma tespit edilmiş, altyapı drenaj, elektrik ve mekanik sistemler çalışmamıştır. Afet sonrasında enkaz taşıyan kamyonlar nedeniyle oluşan kent içi trafik yoğunluğu, bu kamyonların yollara verdiği zararlar ulaşım ve güvenlik sorunları yaratmıştır. Tüm bunlar afet bölgesine ulaşımın ve acil ulaşım güzergâhlarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Hatay Planlama Merkezi, 2024).

Yapılan analizlere ve kurumlardan edinilen bilgilere göre; denizyolu, demiryolu ve havayolu altyapılarında 4 milyar 418 milyon TL, HBB Ulaşım Dairesi Başkanlığı kurum görüşü verilerine göre karayolunda 4 milyar 465 milyon TL hasar oluşmuştur. Depremde Antakya, İskenderun, Erzin, Dörtyol otogarları, minibüs garajları, karayolu trafik sinyalizasyonu ve durakları büyük hasarlar almıştır. HBB Ulaşım Dairesi Başkanlığı tespitlerine göre karayolu ulaşım altyapısındaki bu hasarların maliyeti 47 Milyon TL'dir. Bu hasarların detaylı analizine, onarım sürecinin planlanmasına, finansman için çözüm bulunmasına ihtiyaç vardır. Deprem sonrası İskenderun - Bahçe Demiryolunda meydana gelen hasarların maliyeti 1,8 Milyar TL'dir. Havalimanındaki hasarın maliyeti 2,5 Milyar TL olarak bildirilmiştir.

Hatay'ın deprem öncesi ulaşım ve lojistik sisteminin durumunun günümüz ihtiyaçları ile birlikte ortaya konulması, depremde oluşan hasarın tespit edilerek, kentin yeniden yapılanma sürecini ve gelecekte yaşanabilecek deprem başta olmak üzere tüm afet risklerini de hesaba katarak ulaşım ve lojistik altyapılarına yönelik stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir (Hatay Planlama Merkezi, 2023).

Hatay'da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

Suriye İç Savaşı, COVID-19 pandemisi kenti ve lojistik faaliyetleri önemli ölçüde etkilemiştir. Kent içi ulaşımında 9'u belediyeye ait olmak üzere özel kooperatiflere ait 3000 araç ile toplu taşıma hizmeti verilmekte, özel taşımacılık firmalarına ait 3605 adet S ve C plakalı araç ile öğrenci ve personel taşımacılığı hizmeti gerçekleştirilmektedir. Pandemi sebebiyle kent içi ulaşımında yolcu kapasitesinin %50 oranında düşürülmesi gelirleri önemli ölçüde azaltmıştır. Öğrenci servisleri için de durum benzerdir. Pandemi ve servis ücretlerinin artmasıyla servisleri kullanan öğrenci sayısının azalması sebepleriyle ciddi maddi kayıplar meydana gelmiştir. Esnaf geçinmekte ve borçlarını ödemekte zorlanmış, zorlanmaya da devam etmektedir.

Kent içi yolcu taşımacılığında gündüz sefer sayıları ile ilgili problem olmamakla birlikte gece saat 22.00'dan sonra toplu taşıma aracı bulmak çok zorlaşmaktadır. Bu durum özellikle üniversite öğrencileri için evlerine gidebilme, sosyalleşme ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarında problemlere yol açmaktadır. Deprem öncesinde özellikle sabah işe ve okula gidiş-dönüş saatlerinde yolların fiziki durumu ve kapasitesinin yetersiz oluşu trafikte aksamalara neden olmaktaydı. Özellikle Honda ve Ekinci kavşakları kentin mevcut trafik yükü için yetersiz kalmaktaydı.

Uluslararası karayolu taşımacılığında, araç satın alma maliyetlerinin yüksek olması, akaryakıt giderleri, trafik sigortası, kasko maliyetleri gibi girdi maliyetlerindeki ciddi artışlar sektörde elde edilen karın azalmasına sebep olmuş/ olmaya devam etmektedir. Ayrıca Schengen vizesi alımında ciddi güçlükler yaşanmaktadır. Şoför vize maliyetleri yüksektir. Vize kabul oranları düşük ve verilen vize süresi maksimum 45 gündür. Bu süreçte şoför vize alamadığı takdirde işletme, personel giderlerine (vize başvurusu için masraflar, şoför maaş, sigorta giderleri) ve araç ile ilgili giderlere (araç sigortası, kasko, muayene, bakım-onarım giderleri) katlanmaya devam etmek zorunda kalmaktadır.

Yük ve yolcu taşımacılığında faaliyetlerin devam edebilmesi için birçok işletme kredi kullanma yoluna başvurmuştur. Deprem öncesinde kredi faizleri uygun ancak kredi taleplerine alınan olumsuz yanıtlar işletmeleri zor durumda bırakmıştır.

Kentin diğer şehirler ile bağlantısını sağlayan iki çıkış yolu bulunmaktadır. Bunlar Belen ve İslâhiye yoludur. Belen yolu, coğrafik yapısından kaynaklı dar bir yoldur ve uzun yıllardır trafik yükünü kaldırmakta zorlanmaktadır.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

Depremden sonra yaşanan can ve mal kayıpları ve göç sebebiyle büyük oranda müşteri kaybı yaşanmıştır. Tedarik zinciri kopmuş ve koordinasyon sorunları oluşmuştur. Azalan iş hacmine rağmen giderler artmış/ artmaya devam etmektedir. Bunların başında personel giderleri, yakıt giderleri gelmektedir. Sağlam yapıların azlığı ve artan fahiş kiralar sebebiyle işletmeler ofis bulmakta zorluk yaşamaktadırlar. Ayrıca can kayıpları, barınacak yer sorunu ve imkânların çok kısıtlı olması özellikle de çocuk sahibi olan yetişmiş elemanların başka şehirlere göç etmesine sebep olmuştur. Kentte nitelikli personel bulmakla ilgili ciddi problemler yaşanmaktadır ve bu durum birçok sektörde benzerdir. Küçük sanayi sitesi depremde zarar gördüğünden araç bakım-onarım sürecinde problemler yaşanmaktadır. Araç bakım ve onarımda randevu süresinin geç verilmesi hatta bazı markaların servislerinin çalışmaması gibi durumlar söz konusudur. Deprem öncesi kredi bulmakta zorluk yaşanırken deprem sonrasında krediler işletmelere yüksek faiz oranları ile verilmektedir. Birçok işletme giderlerini borçlarla ödediğinden bu durum zaten zor durumda olan işletmeleri daha kötü duruma sevk etmektedir.

Kent içi yolcu taşımacılığında depremde sonra taşımacılık faaliyetlerini yürüten şoförlerin büyük bir kısmı barınacak yer kalmadığı, yolcu sayısının yetersiz olması ve kazanç sağlayabileceklerini düşünmedikleri için il dışına çıkış yaparken, 856 adet araç hususi araca

çevrilmiştir ve mevcut durumda 2629 S ve C plakalı araç bulunmaktadır. Deprem sonrasında vatandaşın ulaşım problemi büyükşehir belediyesi tarafından 9 araçlık filo ile ücretsiz olarak belirli güzergâhlarda 5-6 aylık süre zarfı boyunca gerçekleştirilmiştir. Ancak bu çözüm ulaşım problemini çözmek için yetersiz kalmıştır. Kentte personel ve öğrenci servisleri yetersizdir. Konteyner kentlerin ana yol üzerine yerleştirilmesi trafikte ciddi anlamda tehlikeye sebep olmaktadır. Yerleşim yerlerinin yok olması ve konteyner kentlerin ana yol üzerine kurulması sebepleriyle güzergâhlar değişmiştir ve ücra köşelerdeki konteyner kentlere ulaşım zorlaşmıştır. Trafik zabıta amirlerinin sayısı trafik düzeninin sağlanması için yetersizdir. Depremden sonra yollarda oluşan hasar yolculuk süresini uzatmıştır. Şantiyeler için çalışan kamyonlar güvenlik önlemi almadan taşıma yapmaktadırlar. Bu durum hem trafik güvenliğini tehlikeye atmakta hem de yollara zarar vermektedir. Araçlardan sürekli moloz ve çamur yollara dökülme, tonajlara uymayan ağır yük kamyonları asfaltların parçalanmasına sebep olmaktadır.

Hatay Havalimanı pistin kırılması sebebiyle ulaşımına kapatılmıştır. Hatay Havalimanının kapanması dünya ile olan bağlantımızı ciddi ölçüde kısıtlamıştır.

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Lojistik sektöründe deprem sonrası sorunlara çözüm olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

İlk öneri sektör maliyetlerinin düşürülmesine yönelik devletin kısa sürede alabileceği önlemler içerisinde vergi düzenlemesi ve muafiyetleridir. Akaryakıttan KDV ve ÖTV alınmaması, kredi faiz oranlarının düşürülmesi, MTV’den 1 yıl daha muaf olunması ayrıca istihdamı sağlamak için personel sigorta primlerinin devlet tarafından karşılanması önerilmiştir. Vize alımını kolaylaştıracak adımların atılması gerekmektedir.

Trafik yoğunluğunun azaltılması için Belen yoluna alternatif yol yapılması teklif edilmiştir. Toplu taşımanın vatandaş tarafında daha uygun fiyatlara ve daha rahat sürdürülebilmesi için büyükşehir belediyesinin toplu taşıma için filosundaki araç sayısının artırması önerilmiştir.

Depremde haberleşme ağının çöktüğü gerçeğini göz önüne alınarak, herhangi bir afet durumunda kesintisiz ve güvenli haberleşme sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Kurumlar arası koordinasyonun ve bilgi paylaşımının sağlanması, ihtiyaçların yeniden gözden geçirilmesi

önerilmiştir. Hem denetim hem de araçların koordinasyonunun sağlamak için trafik zabıta amirlerinin sayısının artırılması gerekmektedir.

Hatay Havalimanı pistinin onarımının hızlandırılması, hava alanının eşya taşımacılığına açılması ve gümrüklü hava limanına dönüştürülmesi önerilmiştir. Otogarların çevre yolu yakınlarına kurulması ve vatandaşın otogara ulaşabilmesi için toplu taşıma hattı oluşturulması önerilmiştir. Oluşan ya da yeni oluşturulması planlanan yerleşim yerlerine dair ulaşım güzergâhlarının sektör temsilcileri ile ortak hareket ederek planlanması ve düzenlenmesi önerilmiştir. İlçeler arası yolcu taşımacılığında kullanılan demir, karayolu bağlantıları arasında entegrasyonun sağlanması gerekmektedir.

Demiryolunun yük ve yolcu taşımacılığında daha aktif kullanılması, İskenderun'a kadar gelen demiryolu taşımacılığında ilişkin alt yapının kentin geneline yayılması, raylı sistemlerin yolcu taşımacılığında kullanılması amacıyla düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.

Samandağ Çevlik limanın yük ve yolcu taşımacılığında kullanılmak üzere aktif duruma getirilmesi önerilmiştir. Yolcu gemilerinin kente gelmesi durumunda turizmden de gelir elde edilecektir.

Ulaşım mastır planının kentin yönetiminden sorumlu tüm birimlerin dâhil edilerek yapılması gerekmektedir. Küçük sanayinin bakım ve onarımın yapılması, mümkünse şehir içi trafiğini rahatlatmak adına küçük sanayinin şehir dışına taşınması önerilmektedir.

Konteyner çarşılarında lojistik sektöründe hizmet veren işletmelere yönelik bir alanın ayrılması masa katılımcılarının bazıları tarafından talep edilmiştir. Sektör personeline özellikle şoförlere daha bilinçli, duyarlı ve donanımlı olmaları adına üniversitelerin sürekli eğitim merkezinde mesleki eğitim verilmesi düşünülmüştür. Sorunların yetkili mercilere ulaştırabilmesi için, sektör ile sivil toplum örgütlerinin birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Problemli olan konteynerlerin onarılması ancak maliyetin azalması için yerinde onarımının yapılması ve talep eden depremzedelerin kullanımına sunulması ayrıca kalıcı konutlar yapıldıktan sonra mevcut olan konteynerlerin ileride kente nasıl katkı sağlayabileceği belirlenmesi, imha edilmemesi ve dönüştürülmesi önerilmektedir.

TURİZM

Moderatör: Prof. Dr. Erdem DENK

Raportör: Arş. Görv. Ahmet YURTSAL

Turizm Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Öğr. Görevlisi Tülin TÜMAY	HMKÜ
2	Esra BARUTÇU YÜKSEL	M. Taha Barutcu Tic. Ltd.
3	Yılmaz KARTAL	Casmin Konak Butik Otel
4	Menal ZÜBARİOĞLU	DOĞAKA
5	Sevgi ALDIÇ YILDIZ	İŞKUR
6	Kürşat BİTER	Kültür ve Turizm Müdürlüğü
7	Nizamettin YÜKSEL	M. Taha Barutcu Tic. Ltd.

Turizm Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

Günümüz dünyasında tüm hükümetlerin temel hedefi ekonominin potansiyel büyüme hızına ulaşmasını sağlamaktır. Turizm sektörü dünyada hızla gelişen ve büyüyen bir sektör olarak değerlendirilmektedir. Güncel verilerle ifade edilirse 2023 yılının ilk üç ayında 235 milyon turist seyahat ettiği tahmin edilmektedir. Bu rakam 2022 yılının aynı dönemine göre yaklaşık iki kat fazladır. Her ne kadar rakamlar 2019 yılında başlayan salgın dönemi öncesinde yapılan tahminlere henüz ulaşamamış olsa da sektörde hızlı bir toparlanmanın olduğu ve salgın öncesi değerlere beklenenden daha erken ulaşılacağı tahmin edilmektedir (UNWTO, 2024).

Dünya genelinde turizm geliri her geçen yıl artmaktadır. 2019 verilerine göre, küresel turizm geliri 1,5 trilyon doları aşmıştır. Ancak, COVID-19 pandemisi seyahat kısıtlamaları ve sınırlamaları nedeniyle 2020 ve 2021'de önemli ölçüde azalmıştır. Turizm sektörü dünya genelinde önemli bir istihdam sağlamaktadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC,

2024) verilerine göre, 2019 yılında turizm sektörü doğrudan ve dolaylı olarak 330 milyon kişiyi istihdam etmiştir. 2019 verilerine göre, dünya genelinde uluslararası turist sayısı 1,5 milyarı aşmıştır. Ancak, pandemi nedeniyle bu sayıda önemli bir düşüş yaşanmıştır. Turizm sektörü, birçok ülke için önemli bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için turizm, döviz girdisi ve yerel ekonominin büyümesine katkıda bulunmaktadır. 2019 verilerine göre en çok uluslararası turist çeken ülkeler sırasıyla Fransa, İspanya, ABD, Çin ve İtalya'dır. Kültürel turizm, doğa turizmi, macera turizmi, sağlık turizmi, gastronomi turizmi gibi farklı turizm türleri, turistlerin tercihlerine göre popülerlik kazanmaktadır. Son yıllarda sürdürülebilir turizm, çevreye ve yerel kültüre duyarlı bir şekilde seyahat etmeyi teşvik eden bir eğilim haline gelmiştir. Bunu sağlamak için birçok ülke ve işletme, sürdürülebilir turizm uygulamalarını benimsemektedir (WTTC, 2024).

Türkiye'de turizm sektörü, özellikle 1990'lı yıllardaki yatırım hamleleri ve politika önceliklerinin etkisiyle önemli bir ivme kazanmış ve ekonomimizin lokomotif sektörlerinden biri haline gelmiştir. Türkiye, zengin tarihi ve kültürel mirası, doğal güzellikleri ve çeşitli turizm destinasyonlarıyla dikkat çekmektedir. Özellikle 2019 yılında Türkiye'yi ziyaret eden uluslararası turist sayısı 45 milyonu aştı. Ancak pandemi nedeniyle bu rakamların düşük seviyelerde kaldığı görülüyor. Türkiye'de turizm sektörü önemli bir istihdam kaynağıdır. Restoran, otel, rehberlik hizmetleri, tur operatörlüğü gibi birçok alt sektörde istihdam sağlanıyor. Ancak salgın nedeniyle sektörde istihdam kaybı yaşandı. Türkiye tarihi ve kültürel zenginlikleri ile kültür turizmi açısından önemli bir destinasyondur. Ayrıca kıyı şeridi ve doğal güzellikleri ile deniz turizmi de gelişmiştir. Bununla birlikte sağlık turizmi son yıllarda Türkiye'de önemli bir turizm türü haline geldi. Özellikle pandemi döneminde yurt içi seyahatlerin artmasıyla birlikte Türkiye'de iç turizm önem kazandı. İç turizm, ülke genelinde ekonomik büyümeyi ve turizm sektörünün canlanmasını destekledi. Türkiye, sürdürülebilir turizm ilkelerini benimseyerek doğal ve kültürel kaynaklarını korumayı ve gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede çeşitli proje ve politikalar yürütülmektedir (Hatay Valiliği, 2012).

Ülkemizdeki bu olumlu gelişmelerle birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 81 il arasında "Marka Şehir" olmaya aday 15 il arasında yer alan Hatay ili (Hatay Valiliği, 2012);

- verimli topraklar,
- stratejik konum,
- çok kültürlü yapı,
- doğal, tarihi ve turistik değerleriyle önemli potansiyele sahip bir şehirdir.

Bu kadar önemli potansiyele sahip bir şehrin turizm sektöründeki payını artırmak ve şehre yatırım yapmak isteyen kişi ve kuruluşlara yol haritası oluşturmak amacıyla (Hatay Valiliği, 2012);

- kentin potansiyeli ve karşılaştırmalı rekabet avantajları,
- konaklama ve altyapı ile ilgili eksiklikler ve çözümleri,
- teknoloji ve girişimcilik,
- özgün destinasyon tasarımları,
- etkin bir reklam ve tanıtım stratejisi geliştirmek gerekir.

Hatay’da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

Hatay, zengin tarihî ve kültürel mirasıyla dikkat çeken bir şehirdir. Antik çağlardan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Antakya, Hatay'ın merkezi ve tarihî dokusuyla ünlüdür. Antakya'nın yanı sıra şehirde birçok tarihî ve kültürel yapı bulunmaktadır.

Hatay mutfağı, Türkiye'nin en zengin ve çeşitli mutfaklarından birine sahiptir. Hatay'ın yöresel lezzetleri, birçok turistin ilgisini çekmektedir. Antakya mutfağı ve yöresel lezzetler, gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Hatay, sahip olduğu doğal güzelliklerle de turistlerin ilgisini çekmektedir. Özellikle Belen Geçidi, Harbiye Şelalesi, Arsuz sahil şeridi ve Amanos Dağları gibi doğal alanlar turistler için popüler destinasyonlardır. Hatay, her yıl binlerce yerli ve yabancı turisti ağırlamaktadır.

Hatay'da turizmin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla çeşitli projeler ve yatırımlar yapılmaktadır. Turizm altyapısının güçlendirilmesi, tarihî ve kültürel alanların restorasyonu, tanıtım faaliyetleri gibi çalışmalar şehrin turizm potansiyelini artırmayı hedeflemektedir.

Fakat Hatay'ın 6 Şubat depremi öncesi de turizm konusunda özellikle tanıtım açısından bazı problemleri mevcuttur. Diğer bir durum ise turizm sektörü temsilcilerinin ve paydaşlarının iş birliği içinde ve aktif olmamasıdır. Deprem öncesi son birkaç yılda hareketlenmeler olsa da tarih ve gastronomi bakımından çok zengin olan bu şehir istediği değeri bulamamıştır.

Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

Gerçekleştirilen çalıştayda 6 Şubat depremi sonrası turizm sektöründe değişen temel unsurlar olarak; deprem yönetmeliği ve imar planının henüz belli olmaması, deprem sonrası geleneksel dokunun parçası olmakla birlikte “tescilsiz” olan yapılarla ilgili belirsizlik, bilinçsizlik ve fazla bürokrasiden dolayı süreçlerin artık ağır işlemesi, ciddi bir altyapı ve

üstyapı sorununun oluşması, şehir içi ulaşım ve şehre ulaşma noktasında sorunların oluşması, şehirde park yeri ve aydınlatma ilgili problemlerin oluşması altyapıya ilişkin sorunlar olmuştur.

Depremle birlikte şehirde yeterli yatak sayısı olmamasından dolayı konaklama sorununun oluşması, yerel yönetimle merkezi yönetim arasında koordinasyon probleminin oluşması ve yapılar ile ilgili Kültür Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında oluşan anlaşmazlıklar koordinasyona ilişkin sonuçlar şeklinde çalışma masasına ortaya konmuştur.

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Yapılan çalıştayda 6 Şubat depremi sonrası Hatay’da turizm sektörüne yönelik çözüm politikaları olarak birçok öneride bulunulmuştur.

Bölge kalkınma planının hazırlanması, geleneksel dokunun parçası olmakla birlikte “tescillenmemiş” olan yapıların “tescilli yapı” statüsüne alınarak restorasyon açısından bir an önce uygun hale getirilmesi önerilmiştir. Hibe desteğinin artırılması ve sektör temsilcileri tarafından hibelere başvurulması, işletmeler için devlet desteği almanın yolları konusunda bilgilendirmelerin artması, sektörle ilgili projelere başvuru yapılmalı, bu konu ile ilgili çalıştaylar yapılmalı, her sektörden birilerinin olduğu konsorsiyum oluşturulması önerilmiştir. Bölgenin vergisel boyutta affa veya ötelenmeye ihtiyacı olması gerektiği şeklinde çözüm önerileri ortaya konmuştur.

Farklı sektörle birlikte etkinlikler yapılmalı (festival, konser vs.), üniversitenin tümüyle açılması için taleplerde bulunulması, sosyal hayatı canlandıracak etkinlikler (baharda yeniden doğuş, Hatay engel tanımıyor, Tualini kap gel, Öğrencilere tasarım yarışması (Logo yarışması), Fotoğraf yarışması vs.) yapılması önerilmiştir.

Finansmana erişimin kolaylaştırılması gerektiği dile getirilmiştir. Eskiye koruyarak yeninin inşa edilmesi, şehirde bir deprem müzesinin yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Hatay Müzesi’nin açılması için gerekli çalışmalar yapılması turizmin yeniden canlanmasına vesile olacaktır.

MOBİLYA

Moderatör: Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

Raportör: Arş. Görv. Ali Burak ADANA

Mobilya Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Ercan GÜZEL	Modelin Mobilya
2	Ayhan ÇİÇEK	Werda Ahşap Mobilya
3	Tahir ARSLAN	Beraat Mobilya
4	Yılmaz DEĞİRMEN	Hızarcılar ve Mobilyacılar Esnaf Odası Başk.
5	Doğan CEMTAŞ	Çemtaş Mobilya
6	Figen GÖKŞEN TOK	DOĞAKA
7	Kübra Gökçe SOLAK	Gökçesan Mobilya
8	Yunus HEYBELİ	Aymina Yatak

Mobilya Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

19. yüzyılda orman ürünleri sanayisine yapılan yatırımlarla birlikte ülkemizde mobilya endüstrisi gelişmeye başlamıştır. Ülkemizin en köklü sektörlerinden biri haline gelen mobilya sektörü, genellikle geleneksel yöntemlerle çalışan atölye tipi, küçük ölçekli işletmelerde görülürken, son yıllarda orta ve büyük ölçekli işletmelerde de görülmeye başlamıştır. Nüfus artışları, kentleşmenin hızlanması, insanların sosyal ve kültürel durumlarındaki farklılıkların ortaya çıkmasıyla bu sektöre olan talep ve firmaların sayıları gittikçe artmıştır (Demirci, 2004, s. 21).

Orta ve büyük ölçekli işletmelerin sektöre girmesiyle, küçük ölçekli işletmelerin faaliyetlerinde bir azalma beklenmiş hatta rekabet edemeyerek faaliyetlerine son verecekleri düşünülmüş fakat sonuçlar beklendiği gibi olmamıştır. Hatta küçük ölçekli işletmelerin siparişe göre çalışabilme kabiliyetleri, üretimde daha esnek oluşları, atölye tipi üretime göre fabrikasyon

üretimin maliyetlerinin fazla olması gibi sebepler küçük ölçekli işletmelerin sayısının artmasına neden olmuştur (Demirci, 2004, s. 21).

Türkiye’de mobilya sektörünün canlanmasına sebep olan; yeni evliliklerin olması, eski mobilyaların kullanılmaz hale gelmesi gibi birçok faktör vardır. Aynı şekilde Avrupa’daki halkın mobilya üzerinde zevklerinin değişmesi modern mobilyanın insan zevkleri üzerinde değerinin artması gibi etkenler sonucu mobilya sektöründe talep artışı yaşanmıştır. Mobilya sektöründe talebi artırıcı faktörler şu şekilde özetlenmiştir (Andaç, 2008, s. 7):

- Nüfus artışları,
- evlenmelerdeki artışlar,
- çocuk sahibi olma veya çocukların büyümesiyle değişen ihtiyaçlar,
- konutlaşmadaki değişiklikler,
- okullaşma oranındaki artışlar,
- büro ve hizmet sektörünün gelişmesi,
- sanayileşme sonucu kentleşmenin hızlanması,
- gelir seviyesindeki yükselişler,
- moda ve stil değişikliklerine uyum sağlama veya eski mobilyayı yenileme ve
- tiyatro, sinema, lokanta gibi dış mekânların artışıdır.

Türkiye’de mobilya sektörünün yoğun olduğu bölgeler genellikle orman ürünlerinin fazlaca bulunduğu ve pazarın yoğun olduğu yerlerdir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoğun olduğu mobilyacılıkta istihdam ve iş yeri sayısı olarak önde gelen yerler İstanbul, Ankara, Bursa, Kayseri, İzmir ve Adana’dır (OAİB, 2014, s. 12).

İstanbul’da mobilyacılık sektörü muhtelif yerlere dağılmış olmakla birlikte iki önemli merkezi bulunmaktadır. Bu iki merkez 778 mağazasıyla İkitelli Organize Sanayi Bölgesindeki Masko ile 350 mağazasıyla Küçük Sanayi Sitesinde bulunan Modoko’dur. Ankara’da Siteler semtiyle özdeşleyen mobilyacılık sektörü, 1960 yıllarında Marangozluk Odasının öncülüğünde kurulmuştur. Günümüzde 5.000 dönüm araziye sahip, kayıtlı firma sayısı 10.000’i geçtiği düşünülen büyük bir organize sanayi bölgesinde faaliyet göstermektedir. Fakat bölge genelde emek yoğun çalışan, küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Büyük ölçekli, fabrikasyon üretim yapan işletme sayısı oldukça azdır (OAİB, 2014, ss. 12-13). Bursa-İnegöl bölgesi bulunduğu konumun ticari hareketliliğini ve hammadde kaynaklarına yakınlığını iyi değerlendirerek mobilyacılıkta da artık adını duyurmaya başlamıştır. İhracatta gösterdiği başarılarla, bölge olarak uluslararası anlamda merkez olma yolunda önemli gelişmeler sağlamıştır. Kayseri mobilyacılıkta ev mobilyası olan kanepe, koltuk ve yatakla yükselişi yakalamıştır. Teknolojik anlamdaki gelişmeleri, yeni yatırımlarda bulunmaları günümüzde

mobilyanın her alanında üretimde bulunan işletmeler haline gelmelerini sağlamıştır. Mobilya sektöründe bulunan en büyükler Kayseri’de toplanmıştır. Sektörde genellikle fabrikasyon üretimde bulunan, büyük ölçekli işletmeler bulunmaktadır. TÜİK verilerine göre, işletme başına düşen 11,5 kişilik istihdam seviyesi ile Kayseri, Türkiye ortalamasının oldukça üstünde çalışan istihdam etmektedir. İzmir’de mobilyacılık sektörü Karabağlar ve Kısıkköy bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bölgenin konumu itibarıyla liman ve ulaşım kolaylığı mobilya ihracatında önemli ilerlemelerin olmasını sağlamıştır (OAİB, 2014, s. 13). İzmir’de Türkiye ortalamasının altında çalışan istihdam edildiğinden bu bölgede büyük ölçekli işletmeler oldukça azdır ve genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler yer alır (TOBB, 2014, s. 14).

Türkiye’nin mobilya sektöründe faaliyet gösteren illere göre firma sayısı ve istihdam düzeyi olarak en yoğun il İstanbul’dur (DOĞAKA, 2014, s. 30). Firma sayısı olarak İstanbul’u sırasıyla Ankara, İzmir, Bursa takip etmektedir. Bu illerden sonra firma sayısı daha az olan Kayseri yerini almıştır. Fakat Kayseri ihracat sıralamasında başı çeken illerden olmuştur. Türkiye’nin toplam mobilya ihracatına bakıldığında ihracatın % 80’ine yakını bu beş il oluşturmaktadır. Hatay’ın firma sayısı olarak 10. sırada yer almasına karşın ihracat sıralamasında 8. sırada yer alması Hatay’ın mobilya sektöründe oldukça önemli bir konumda olduğunu göstermektedir (DOĞAKA, 2014, s. 30). Kahramanmaraş ve Osmaniye’nin firma sayısı bakımından 11 ve 12. sıralarda yer almalarına rağmen ihracat sıralamasında 49 ve 50. sıralarda yer almaları da dikkat çekicidir.

DOĞAKA’nın Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerini kapsayan TR63 Bölgesi olarak adlandırdığı bölgede yaptığı araştırmaya göre bu bölgede el sanatları, 1980’li yıllara kadar önemli ekonomik geçim kaynağı olmuştur (DOĞAKA, 2014). Ancak günümüz teknolojisi ile zamanla gelişen el sanatlarının yerini büyük torna tezgâhları almaya başlamıştır. Halen bölgede el sanatçılığı ile taş işçiliği, tarihi ve mitolojik konulu eserlerin ve heykellerin taklitlerinin üretimi, ipek dokumacılığı, ağaç oymacılığı, camcılık, sikkecilik, sap ve hasırdan tepsi ve tabak vb. malzeme üretimi yapılmaktadır. El işlemeciliği ile ağaç oymacılığı ve ağaç süslemeciliği halen günümüzde varlığını sürdürmesine rağmen teknoloji ve ihtiyaçlar, sektörü mobilyacılık sektörüne itmiştir. Zamanla giderek modernleşen oymacılık yerini mobilyacılığa bırakmıştır. Modern zamana ayak uydurmaya çalışan bölgedeki mobilyacı firmalar torna tezgâhı üzerinde çalışmalarına devam etmektedir (DOĞAKA, 2014, ss. 37-38).

Türkiye’de TÜİK tarafından her yıl yapılan Gelirler ve Yaşam Koşulları Araştırmasına göre konut, gıda, ulaştırma, mobilya, otel ve giyim harcamaları toplam harcamaların % 80’ini oluşturmaktadır. TR63 Bölgesi de bu yapıya paralellik göstermektedir. TR63 Bölgesinde mobilya harcaması, harcamalardan aldığı pay bakımından 2012 yılı hane halkı gider kalemleri

içerisinde; % 6,8 pay ile dördüncü sırada yer almaktadır. TR63 Bölgesinde mobilya tüketimi, gıda, kira-konut ve ulaşım harcamalarından sonra gelmektedir (DOĞAKA,2014, s. 38).

TR63 Bölgesi, mobilyacılık sektörü bakımından, usta-çırak ilişkisine dayalı geleneksel üretimden, modern teknoloji kullanımına uzanan bir üretimle günümüzün önemli üretim merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Her ne kadar, mevcut kapasitesi itibariyle istenilen düzeyde ekonomik katma değer yaratamıyor olsa da günümüzün popüler rekabetçi iş stratejilerinden iş kümesi potansiyeline sahip bir sanayi bölgesidir.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR63 Bölgesi Analiz Çalışmaları Taslağında stratejik sanayi sektörlerinin (NACE Rev.2) yoğunlaşmaları ve rekabet güçlerinin analizleri irdelenmiştir. Analizde 2009 ve 2012 SGK verileri kullanılarak, TR63 Bölgesindeki illerin yoğunlaşma katsayıları bulunmuş, 2009 ve 2012 yılları arasındaki değişimleri incelenerek sektörel yoğunlaşmalar/ yığılmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu analize göre 2012 yılında YK (Yoğunlaşma Katsayısı) değerleri 1'in üzerinde aynı zamanda yine 2012 yılında SGK kayıtlı istihdam oranı % 0,5'in üzerinde olan sektörler, başat sektörler olarak kabul edilmiştir (DOĞAKA, 2014, s. 37).

Gerçekleştirilen analizlere göre, 2012 yılı Hatay ilinde mobilyacılık sektörünün yoğunlaşma katsayısı YK 1,40 olarak bulunmuş ve bu katsayı 2009 yılına göre yaklaşık % 52 artış göstermiştir (istihdam payı % 1,5). Başat sanayi sektörleri kısıtlarına göre değerlendirildiğinde, mobilyacılık sektörü Hatay ilinde beşinci sırada yer almaktadır. Kahramanmaraş ilinde mobilyacılık sektörü için YK değeri 0,36 olup, 2009 yılına göre % 24 artış göstermiştir (istihdam payı % 0,4). Osmaniye ilinde ise mobilyacılık sektörü için YK değeri 0,77 olup, 2009 yılına göre % 28 artış göstermiştir (istihdam payı % 0,4). TR63 Bölgesinde mobilyacılık sektörü, sadece Hatay ilinde başat sektördür (DOĞAKA, 2014: 37)

2010'lu yıllarda Ortadoğu'da çıkan olaylar Hatay'da iş hayatını olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuzlukları gidermek, Antakya mobilyacılığını geliştirmek ve fabrikasyon mobilya ile rekabet edebilmek amacıyla 2014 yılında, 100 ortak tarafından Narlıca civarında 465 dönüm arazi üzerinde 100 işyeri barındıran Antakya Mobilyacıları İhtisas Sanayi Sitesi'nin inşaatına başlanmıştır. Yine aynı yıl Antakya Ticaret ve Sanayi Odası'nın (ATSO) öncülüğünde başlatılan, ANMOGEP (Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi) ile, Antakya Küçük Sanayi Sitesi'nde 2.098 m² alan üzerinde tüm mobilyacı esnafının yararlanabileceği ve en modern araçların bulunduğu bir Mobilya Ortak Kullanım Tesisinin yapımı gerçekleştirilmiştir.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

Katılımcılar, deprem öncesi dönemde sektörün nitelikli işgücü sorunu olduğuna dikkat çekmiş ve buna bağlı olarak ekip oluşturmada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Zanaatkar ve ustaların azaldığı aynı zamanda butik çalışan işletmelerin gerekli desteği görmediği belirtilmiştir. Gençlerin sektörün ihtiyaç duyduğu iş kollarına yönelmediğini ve bunun sonucunda hem ara eleman hem de nitelikli eleman bulma konusunda sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Yetişmiş elemanların da Hatay'da kalmak istemediklerini ve dışarıdan gelen tekliflerle yetiştirdikleri elemanları kaybettiklerini belirterek bu durumun hem emek hem de zaman kaybına yol açtığını da belirtmişlerdir. Aynı zamanda değişen dünyayla birlikte hayatın her alanında karşımıza çıkan nesiller arası iletişim problemlerini yaşadıklarına dikkat çekip yeni nesil ile iletişim problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada özellikle işveren ve çalışan arasındaki beklenti farklılığının problemlere sebep olduğunu vurgulamışlardır.

Hem yetişmiş eleman hem de şirket yöneticilerinin ihtiyaç duyduğu konularda danışmanlık alması konularında sektörün ve üniversitenin iş birliğinin artırılması gerektiği belirtilmiştir. Sektör ve üniversiteyi bir araya getirecek yapıların eksikliği ve entegrasyon sorununa dikkat çekilmiştir. Şirket yöneticilerinin; pazar araştırması yapma, hedef kitle belirleme, fiyat belirleme ve satın alma alışkanlıklarını belirleme gibi konularda eksik kaldığı ve bu konularda eğitim desteğine ihtiyaç duyduğundan bahsedilmiştir.

Hammadde maliyetlerinin yüksek oluşunun sektör için sorun teşkil ettiğinden söz edilerek hammaddenin ağırlıklı olarak Karadeniz bölgesinden olması sebebiyle coğrafi konumdan kaynaklı lojistik ve nakliye ücretlerinin maliyetleri katladığına dikkat çekilmiştir. Atık yönetiminin olmayışı ve geri dönüşüm sorunu nedeniyle atık sorunu olduğu ve geri dönüşümün istenilen verimde olmadığı belirtilerek bu durumun da ek maliyetlere neden olduğu vurgulanmıştır.

KOSGEB ya da DOĞAKA gibi kuruluşların verdiği kredi ve desteklerin yanında sektörün asıl ihtiyacının yol gösterici programlar olduğuna dikkat çekilerek bu amaca yönelik programların artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Sektörün en önemli konularından birinin endüstriyel tasarım olduğu fakat ilimizde temel sorunlardan birinin bu alandaki eksikler olması sebebiyle Hatay mobilya sektörünün ülke genelinde rekabetçi bir noktaya gelemediğinden söz edilmiştir. Tasarlanan ürünler için patent almada zorluk yaşandığı ve patent alma sürecinde danışmanlık eksikliğiyle beraber maliyetlerin yüksek olması da sektörün temel sorunlarından biri olarak belirtilmiştir. Diğer taraftan

tasarlanan ürünlerin taklidinin yapılması konusunun da sektörü olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Hatay’da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

Deprem nedeniyle yaşanan kayıplar ve nitelikli elemanların Hatay’ı terk etmesinin yanı sıra kalan işgücünün inşaat sektörüne kaymasıyla birlikte var olan işgücü problemlerinin daha da arttığı vurgulanmıştır. Öte yandan kamu kurumlarının da sektörden işçi çekmesinin sektöre olumsuz etkisinden bahsedilmiştir. Deprem sonrası koşullar nedeniyle şehir dışından nitelikli eleman gelmediği ve gelmeyi kabul edenlerin de yüksek ücretler istediği fakat bu koşullarda bu maliyetleri karşılamanın mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Üretim, tasarım, satış ve pazarlamaya kadar neredeyse her adımda aksaklıklar yaşandığı ve bu aksaklıkların temelinde iş gücü eksikliğinin yanında planlama sorunun da olduğu vurgulanmıştır. Planlama eksikliği nedeniyle üretim ve pazarlamanın yanı sıra maliyet planlama aşamasında da aksaklıklar yaşandığı belirtilmiştir. Deprem öncesinde de var olan markalaşma sorununa dikkat çekilmiş ve sorunu aşmak için harekete geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunlar gibi sektörün ortak sorunlarını çözmek adına sektör olarak birlikte hareket edilemediği ve var olan dernek ve meslek odalarının zaman problemlerinden dolayı bir araya gelemediği belirtilmiştir.

Sektörde kullanılan yazılımların pahalı olmasıyla birlikte yazılımı kullanacak ve Ar-Ge alanında çalışacak nitelikli eleman olmamasının önemli etkilerinden söz edilmiştir. Bu sorunun, beraberinde markalaşma problemini getirdiği ve rekabette güçsüz kaldığı belirtilmiştir. Bu durumun sektörün gittiği yeri takip etmede zorlanmalarına ve geleneksel üretime bağlı kalmalarına sebep olduğunu belirterek rekabette dezavantaja dönüştüğüne dikkat çekilmiştir.

Sektörün, deprem sonrası ortaya çıkan altyapı sorunlarıyla başa çıkamadığı vurgulanmıştır. Yer sorunları yaşadıklarına, coğrafi ve fiziki koşullardan dolayı büyüyemediklerine ve ürünlerini teşhir edecek alanlar bulmada zorlandıklarına dikkat çekerek özellikle yıkılan sanayi sitelerinin yeniden kurulamıyor olmasının sektörü her anlamda etkilediğini belirtmişlerdir. Döşemecilik gibi tamamlayıcı ürünleri yapan ve sektör için büyük önem taşıyan iş kollarının üretim yerlerinin bulunduğu alanların yıkılmasıyla birlikte yaşanan zorlukların arttığından söz edilmiştir.

Deprem kaynaklı zarar gören makine ve teçhizatın yenilenebilmesi ve yeterli düzeye çıkabilmesi için desteğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Var olan hibelerin mikro işletmeleri kapsamadığını ve geneli KOBİ’lere yönelik desteklerden mikro işletmeler olarak koşullara

uyum sağlayamadıkları için yararlanamadıklarını belirterek mikro işletmelere yönelik teşvik programlarına duyulan ihtiyaca dikkat çekilmiştir. Ayrıca teşvik ve hibelerin başvuru süreçlerinde sorunlar yaşadıklarını belirterek sürecin basitleştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Çözüme ilişkin politikalarda üniversitenin etkin bir rol alması gerektiği sonucuna varılmıştır. Sektör çalışanlarının bir araya geldiği, sektörün ihtiyacı doğrultusunda ve uygulamaya yönelik MBA programları, eğitimler veya kurslarla sektöre katkı sağlanabileceği belirtilmiştir. Üniversitenin ilgili bölümleriyle iş birliği yapılarak sektöre özgü yazılımların geliştirilebileceği, bu konuda bir ekiple çalışılıp üniversiteden danışmanlık hizmeti alınabileceği önerisi sunulmuştur.

İşletme yöneticilerinin eğitim eksikliklerini gidermek amacıyla yapılacak programlarla birlikte sektörü yerelde bilen danışmanlara ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Özellikle üretim ve maliyet planlama ile markalaşma konusunda danışmanlıklar verilmesinin çok önemli olduğu vurgulanmıştır.

Sektörün iş gücü konusunda yaşadığı sıkıntıları çözmek adına mezuniyete yakın olan öğrencilerle sektörün bir araya getirilmesinin hem yeni mezunlar hem de sektör açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu bir araya gelişin zorunlu staj adı altında değil de mentor-menti ilişkisi içinde, hem öğrencinin sektörü ve işyerini tanımaya çalıştığı hem de işverenin öğrenciyi tanıyıp sektöre olan ilgi ve yeteneğini anlamaya çalıştığı bir program kapsamında yürütülmesinin çok büyük katkısı olacağı önerisi sunulmuştur. Bu sayede hem sektörün nitelikli eleman sorunun çözüleceğine hem de istihdama katkıda bulunulacağına dikkat çekilmiştir. Nitelikli eleman ihtiyacını karşılayabilmek adına üniversitenin mezunları ile sektör temsilcilerinin buluşabileceği bir platform oluşturulabileceği belirtilmiştir.

Deprem sonrası yeniden inşa için yapılacak planların yerelin özelliklerine göre yapılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu planlamada birden çok sektörün bir arada olacağı organize sanayi bölgelerinin oluşturulmasının iş birliklerini artıracığı ve sektöre; bilgi, teknik, sermaye ve pazarlama gibi alanlarda katkı sunacağı belirtilmiştir. Sağlıklı bir planlama yapılabilmesi adına; usta sayısı, tamamlayıcı ürün işletmeleri, sektöre kimlerin nasıl hizmet ettiği gibi bilgileri temin etmek amacıyla odalarla iletişim kurulabileceği ya da bu amaca yönelik uygulama ve etkinliklerin yapılabilmesi belirtilmiştir.

Devlet destekli MOBSAN gibi alanlarda işletmelerin kümelenmeleri sağlanarak ortak kullanım alanların oluşturulmasının katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Mobilya çarşısı kurularak bu alanda hem ürünleri test etme hem de teşhir etmede yaşanan eksikliğin giderilebileceği belirtilmiştir. Mikro ölçekte çalışan üretim yerlerine yardım yapılarak sektör içinde bu işletmelere alan açılmasının ve yeni yapılacak üretim yerlerine katılımının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu tür işletmelere alan açılması bakımından bazı işletmelerin bu gibi mikro ölçekteki işletmeleri bünyelerine almalarının katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesinin büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Birçok ülkeye ihracatı yapılabilecek olan; bambu ürünleri, el işçiliğinin fazla olduğu ürünler, karavan, bungalov veya atıklardan imal edilen ürünler gibi katma değeri yüksek yeni ürün ve iş modellerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Stratejik ürünlerin belirlenmesinin ve Hatay'a özgü butik ürünler geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Bölgeye yapılan desteklerin ve aktarılan kaynakların doğru bir şekilde ulaştırılması gerektiği ve aynı zamanda bölgeyle iş yapmayı teşvik edecek programların ve muafiyetlerin önemi vurgulanmıştır. Çalışan elemanlarının sigorta prim ödemelerinin 5 ile 10 yıl boyunca muaf veya uygun bir orana çekilmesi talep edilmiştir. Yapılacak maddi desteklerin yanında hem işletme sahiplerinin hem de çalışanların ihtiyaç duyduğu psikolojik desteğin sağlanması noktasında da eksikliklerden bahsedilmiş ve bu eksikliğin giderilmesinin sektör açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Yerel lojistik ve nakliye şirketlerine, mobilya ürünleri taşımalarına yönelik teşvik ve desteklerin sağlanmasının ve Hatay'ın diğer bölgelerle bağlantısını güçlendirmek adına raylı sistemlerin kurulmasının sektöre büyük katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

AYAKKABICILIK

Moderatör: Prof. Dr. Cengiz AYTUN

Raportör: Arş. Görv. İsmnaz ÇINAR ŞAHİN

Ayakkabıcılık Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Hamit İSAOĞULLARI	Modder Ayakkabı
2	İbrahim ALKAN	Alkan Taban
3	Erdal İLBAY	DOĞAKA
4	Dilek BİHAN KARACİĞER	İŞKUR

Ayakkabıcılık Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

Dünya’da ayakkabıcılık sanayisinin gelişimi 1975’ten sonra olmuştur. Özellikle makineleşme ve ihracattaki artış ile ayakkabıcılık sektöründe gelişmeler görülmeye başlamıştır. Türkiye’de ise 1980’li yıllarda yaşanan liberal politikalar ve ithalattaki kolaylıklar ayakkabıcılık sektörü üzerinde etkiler yaratmıştır. Özellikle sanayileşme sürecinin hızlanması ile sektörel bazda nitelikli eleman ihtiyacı artmıştır. Günümüzde köklü bir geçmişe sahip olan ayakkabı sektörü hala usta-çırak ilişkisini devam ettiren bir yapıdadır (İstanbul Sanayi Odası, 2022).

AB ile 1995 yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması sektörün ilerleyişinde öncü olmuştur. Böylece ayakkabıcılık sektöründe yaşanan gelişmeler doğrultusunda yeni yatırımlar ve iş birlikleri yapılmıştır. Diğer yandan günümüzde söz konusu sektörde üç farklı teknoloji düzeyi ile üretim yapıldığı söylenebilir. Bunlar; tam makineleşmiş, yarı makineleşmiş ve geleneksel yöntemlerle yapılan üretim şeklindedir. Ancak sektörde kullanılan makinelerin yurtdışında üretilmesi maliyetlerin artmasına neden olmaktadır (Esnaflık ve Zanaatkarlar Genel Müdürlüğü, 2021, ss. 338-345).

Ayakkabıcılık sektöründeki birçok üreticinin genelde ihracata yönelik faaliyetlerde bulunduğu söylenebilir. Bu nedenle üreticiler ihraç edilecek ülkelerin standartlarına uygun olarak üretim yapmaktadır.

Ayakkabı sanayisinde ihracat 1990'lı yıllarda büyük oranda Rusya'ya yapılmaktaydı. 2022 yılı itibariyle ayakkabı ihraç edilen ülkelerin başında Almanya, Irak, Rusya, İspanya ve Ukrayna gelmektedir (İhracat Genel Müdürlüğü, 2022).

Ticaret Bakanlığı Bilgi Sistemine (Ticaret Bakanlığı, 2024) göre Türkiye 2020 yılına kadar ayakkabıcılık sanayisinde ihracatta yükselen bir seyir izlemiştir. Fakat 2020 yılında yaşanan Covid-19 salgın hastalığı birçok sektör ve faaliyeti etkilediği gibi ayakkabı ihracatında da azalmaya yol açmıştır. Öte yandan pandemiden sonraki dönemde sektörde hızlı toparlanmanın olduğu görülmektedir.

Ayakkabı ithalatı 2001 Ekonomik Krizinden itibaren 2015 yılına kadar artış göstermiştir. 2014 yılında ayakkabı ithalatına ek gümrük vergisi getirilerek yerli ayakkabı üretimi desteklenmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2024). Bu gelişmeler sonrası 2015 yılında ayakkabı ithalatında % 16,7 oranında azalma yaşanmıştır. 2014 yılında ayakkabıcılık sektöründe yaşanan önemli gelişmeler bu azalışın ve azalış seyrinin en önemli nedenidir. Fakat son yıllarda ayakkabı ithalatı artmaya başlamıştır.

Türkiye'de Hatay şehri, ayakkabıcılık sektörüne verdiği önem ve kapasite büyüklüğü ile sektörün öncülerindendir. Taban imalatı, ham deri vb. ayakkabı yapım aşamalarının her evresi Hatay'da aktif olarak yapılmaktadır. Türkiye'deki erkek ayakkabılarının % 40'ı Hatay'da üretilmektedir. Sektörün Hatay'da daha çok erkek ayakkabısı üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Yılda 5 milyon çiftten daha fazla ayakkabı üretilmektedir (Hatay Valiliği, 2023). Ancak Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle ayakkabıcılık sektöründe pazar alanı daralmış ve satışlar düşmüştür (Tan, Belli ve Aydın, 2012, s. 72). Sonraki yıllarda farklı pazar alanlarının bulunması ile sektörde hareketlilik yaşanmaya başlamıştır.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

6 Şubat 2023 depremlerinden önce ayakkabıcılık sektöründe genel olarak nitelikli eleman ve ücret problemleri vardı. Sektör kapsamında yetiştirilen elemanların gerek düşük ücretler gerek büyükşehirliere göç etmesi gibi durumların yaşanması sektördeki en büyük sıkıntıların başında gelmekteydi. Sektördeki ücret düşüklüğünün temel nedeni, imalatçıların kâr marjının çok düşük olmasıdır. Söz konusu husus hem işverenin hem de işçinin az kazanmasına sebebiyet

vermektedir. Çalışanlar ücretler düşük olduğu için diğer illere göç edebilmektedir. Bu hem çalışanın hem de işverenin ortak problemidir.

Ayakkabıcılık sektörünün eski ve geri kalmış sektörden biri olması nedeniyle sektörde babadan oğula iş devamını sağlama, sigortasız çalıştırma ve parça başı çalışma gibi eski uygulamaların devam ettiği bir ortam vardı. Diğer yandan markalaşamama Hatay'ın sektördeki en büyük eksiğini ortaya koymaktadır. Markalaşamama sorunu ayakkabının değerinde satılamamasına yol açmaktadır. Bu durum ulusal ve uluslararası boyutta sektörün gelişmemesine neden olmaktadır.

Hatay'da ayakkabıcılık sektörü, önemli bir iş koludur, ancak şehre katma değer kazandıracak şekilde değerlendirilememektedir. Henüz ayakkabıcılar sitesinin olmaması ve yer sorunu yaşanması sektörün gelişiminin önündeki engellerden biridir. Yeni ayakkabıcılar sitesinin yapılması sektöre büyük bir fayda sağlayacaktır. Sektördeki avantaj olarak değerlendirilebilecek hususlardan biri ise işyeri kiralarının düşük olmasıdır.

Ayakkabıcılar sektöründe deprem öncesi bir büyüme gerçekleşmiş ama Türkiye ölçeğinde baktığımızda geline nokta oldukça yetersizdir. Hatay'da ayakkabıcılık alanında bir değer yaratılmaktadır. Fakat yönetim ve yeni ürün geliştirme konusunda eksikliklerin bulunması sektörün gelişiminin yavaş olmasına sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak depremden önce ayakkabıcılık sektöründe pozitif bir görünüm bulunmamaktaydı.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

Hatay, 6 Şubat depremlerinden en fazla etkilenen ve yıkıma uğrayan şehirlerin başında gelmektedir. Birçok ev ve işyeri yıkılmış veya büyük ölçüde hasar almıştır. Ayakkabıcılık sektöründe deprem nedeniyle hem ekipman ve makine tahribi yaşanmış hem de üretim yeri ve işyerleri üretime devam edemeyecek ölçüde hasar almış veya yıkılmıştır. Ayakkabıcıların işyerlerinin yaklaşık yüzde 80'in yıkıldığı söylenebilir. Bu nedenler sektörde hem satışa hem de üretime devam edebilmesi için yer değişikliği şart olmuş ve sektör büyük ölçüde Reyhanlı'ya taşınmıştır. Reyhanlı'daki Küçük Sanayi Sitesinin olması faaliyetlere devam edilebilmesi için büyük bir avantaj olmuştur. Ekipman ve makinelerini kurtarabilen işverenlerin sektöre dönüşü daha hızlı olmuştur. Ancak tüm sektörün Reyhanlı'ya toplanması altyapı sıkıntılarını meydana getirmiştir. Sektörün sadece bir noktada toplanması nedeniyle enerji kapasitesi aşılmış ve uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Ayrıca depremten sonra sektördeki en büyük sıkıntılardan bir diğeri vefat ve göçler dolayısıyla yaşanan personel eksikliğidir. Nitelikli elemanların şehir dışına göç etmesi, barınma sorunu ve sosyal hayatın olmaması nedeniyle çok fazla yaşanmıştır. Öte yandan birçok elemanın konteyner verilmesi ve geçici barınma alanlarının fazlalaşması ile şehre geri döndüğü ve işe devam ettiği bilinmektedir. Deprem sonrası göç edip tekrar Hatay'a dönüşü hızlandıran nedenlerden biri ise Türkiye geneli kira fiyatlarının yüksekliğidir.

Diğer yandan depremde zarar gören makinelerin temininde DOĞAKA gibi ajanslar destek sağlamıştır. Hammadde konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Antakya Organize Sanayi Bölgesi'nde taban imalatı faaliyeti devam etmiştir, ancak diğer faaliyetler büyük oranda sekteye uğramıştır. Ayrıca deprem sonrası sektörde toparlanma ve yerleşim sürecinin zaman aldığı söylenebilir. Hala şehre dönüş yapmayan veya maddi olarak toparlanamayan işyerlerini açmayan çok sayıda işveren bulunmaktadır.

Hatay Valiliği, DOĞAKA ve İŞKUR'un iş birliğinde MOBSAN'ın yakınlarında konteynerde ikamet eden kadınların sektör bağlamında dersler verilerek istihdam edilebilmesi için eğitilmesi planlanmaktadır. Hem kadın istihdamının artırılması hem de ayakkabıcılık sektöründe nitelikli eleman yetiştirilmesi için değerli bir uygulama olduğu söylenebilir.

Ayakkabıcılık sektöründe hem deprem öncesi hem de deprem sonrası hissedilen en önemli eksiklik ortak kullanım tesisinin bulunmamasıdır. 2025'e kadar EXPO alanında (yaklaşık 160 dönümlük bir alanda) Ayakkabıcılar Sanayi Sitesi'nin kurulmasının tamamlanması ve faaliyete girmesi hedeflenmektedir. Devlet işverenlerden alacağı Sanayi Sitesi projesi kapsamında proje katılımındaki yüzde 30 ödemeyi hem ötelemiş hem de taksitlendirmiştir. Projenin 2025 yıl sonu teslim edilmesi ve 2 yıl ödemesiz olması planlanmaktadır 2027'den itibaren 10 yıl içinde geri ödeme sağlanacaktır. Bu tesisin açılması ile sektörü canlandıracağı ve yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Hatay'da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Ayakkabıcılık sektörünü sadece deprem sonrası eksiklikleriyle değil deprem öncesini de dikkate alarak irdelemek ve düşünmek gerekmektedir. Çünkü söz konusu sektör deprem öncesinde de önemli sorunları içerisinde barındırmaktaydı. Deprem ayakkabıcılık sektörünün yenilenmesi için bir fırsat yaratmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında ayakkabıcılık sektörünün Hatay'da deprem sonrasında gelişme gösterebilmesi için birtakım çözüm önerileri sunulmuştur.

Deprem sonrası TOKİ teslimlerinin hızlanması ve konteyner vb. geçici korunma alanlarının sayısının artırılması nitelikli elemanın hem şehre hem de sektördeki faaliyetlere dönüşünü hızlandıracaktır. Personel ihtiyacının giderilmesi sektörün toparlanması adına önemli bir adımdır.

Reyhanlı'daki faaliyetler aktif bir şekilde devam etmektedir. Ancak yaşanan altyapı problemleri üretimin ve satışların doğrudan etkilenmesine neden olmaktadır. Özellikle enerji alanında altyapının güçlendirilmesi faaliyetlerin duraksamasını önleyecektir.

Deprem sonrası sektörel toparlanmanın hızlanabilmesi için işverenlere verilen devlet teşvikleri artırılmalı ve kurumsal destekler sağlanmalıdır. Özellikle sigorta primlerinin yüksekliği işvereni zor duruma düşürmektedir. Deprem bölgesini destekleme ve güçlendirme amacıyla kredilendirme ve taksitlendirme gibi destekleyici uygulamalara yer verilmelidir. Ayrıca teşviklere başvuru konusunda prosedürler azaltılmalı ve destek başvurularının nasıl yapılacağına yönelik eğitimlerin verilmesi faaliyetlerine yer verilmelidir.

İhracata yönelik destekleyici çalışmalar yapılmalıdır. İthalat-ihracatla ilgilenecek kişiler istihdam edilmelidir. Suriye Irak Filistin'deki problemler nedeniyle sektördeki ihracatın çok azaldığı bilinmektedir.

Sektördeki yönetim faaliyetlerinin kurumsallaşması ve yönetimin profesyonel olarak yapılması sağlanmalıdır.

İş güvenliği konusu üzerinde durulmalı ve daha güvenli çalışma şartları yaratılmalıdır.

Ayakkabıcılık sektöründe yoğun olarak erkeklerin faaliyette bulunduğu görülmektedir. Kadın istihdamının artırılması amacıyla kadınlara yönelik meslek edindirme çalışmaları yapılmalıdır. Nitelikli eleman yetiştirme konusunda kadınları eğitme ve istihdama kazandırma konusuna önem verilmelidir.

Ayakkabıcılar sitesinin tamamen sektörün siteye taşınması ile sektörün faaliyetlerini artıracığı düşünülmektedir. Bu nedenle yapım faaliyetleri hızlandırılmalıdır.

Türkiye'de dünya çapında bilinen bir ayakkabı markası bulunmamaktadır. Bu sektörün önündeki önemli eksikliklerden biridir. Ayakkabı fuarları, yurtdışı fuarları vb. etkinlikler ile markalaşma ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi sektörde Hatay şehrinin adının duyurulması açısından önem arz etmektedir. Özellikle Hatay'ın erkek ayakkabısı üretimindeki sektör öncülüğü vurgulanmalı; markalaşma faaliyetleri hızlandırılmalıdır. Ayrıca tanıtım faaliyetlerinde Türkiye'nin lojistik açısından avantajları ön plana çıkarılmalıdır.

GİRİŞİMCİLİK VE İSTİHDAM

Moderatör: Prof. Dr. Mehmet DURUEL

Raportör: Arş. Görv. Ceyda KAYA

Girişimcilik ve İstihdam Çalıştay Masası Katılımcıları		
No	Adı ve Soyadı	Kurum
1	Mehmet KILIÇLAR	HATBORU A.Ş.
2	İzzettin REYHANOĞLU	İşletme Sahibi
3	Meltem TURUNÇ	Çalışma ve İş Kurumu
4	Osman ŞENGEL	Çalışma ve İş Kurumu
5	Sadullah BAHAR	Çalışma ve İş Kurumu
6	Cemile MAZMANOĞLU	Antakya Tatları Kadın Kooperatifi
7	Kıymet ELMAS	Gökkuşağı Kadın Kooperatifi

Girişimcilik ve İstihdam ile İlgili Genel Bilgiler

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde girişimcilik faaliyetleri ile ekonomik aktiviteler canlandırılarak yeni istihdam alanları yaratılmaktadır. Öte yandan rekabet olgusu bahsedilen faaliyetlerin sürdürülebilirliğini tehdit edici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizlik oranlarında devamlı olarak azalma yaşanabilmesi için girişimcilik ile oluşturulan istihdamın kalıcılık göstermesi ve faaliyete giren yeni işletmelerin rekabet ortamında sürdürülebilirliğini sağlamaları gerekmektedir. Bu doğrultuda kamu otoritelerinin pazara dâhil olan girişimcileri rekabet koşullarının negatif etkilerinden koruyarak, katma değeri yüksek ürünler üretmeleri, verimliliği artırmaları ve kalıcı istihdam yaratmaları konusunda desteklemeleri önem arz etmektedir.

TÜİK 2022 verilerine göre; 2022 yılında yeni girişim oranı % 16,1'e iken, istihdam payı ise % 5,5'e düşmüştür (TÜİK, 2022). 2022 yılında yeni girişimlerde en yüksek payı % 35,5 ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü

almıştır. Bu sektörü sırasıyla, % 14,9 ile ulaştırma ve depolama ve % 12,1 ile imalat sektörleri takip etmiştir. İmalat sanayinde 2022 yılında doğan girişimlerin % 27,5'i orta düşük, % 11,8'i orta yüksek, % 0,9'u ise yüksek teknoloji düzeyine sahip ürünleri üreten girişimler olmuştur.

TEPAV'ın 2023 yılı Temmuz Ayı'nda yayınladığı saha araştırması ve bulgularına göre; deprem bölgesinde yer alan 11 ile ait 2022 SGK verileri doğrultusunda toplam kayıtlı şirket sayısı 220.588 olup ülke toplamı içindeki payı % 10'dur. Şirketlerin yarısından fazlası Adana, Gaziantep ve Hatay'da kayıtlıdır. Deprem bölgesindeki toplam kredi ve mevduat kullanımının üçte ikisi Adana, Gaziantep ve Hatay'da kayıtlıdır. Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) illere yönelik verileri, Türk bankacılık sektöründeki mevduatın yüzde 5,5'inin afet bölgesindeki 11 ilde bulunan şahıs ve/veya şirketlere ait olduğunu göstermektedir (TBB, 2023). En büyük paya sahip iller Adana, Gaziantep ve Hatay'dır. Gaziantep, Adana ve Hatay kredi kullanımında ilk üç sırada yer almaktadır.

Mart 2023 itibarıyla, deprem bölgesinde yer alan 11 ilde ücretli çalışan sayısı 2022 yılı sonuna kıyasla yüzde 23,6 düşmüştür (Marangoz ve Çağrı, 2023). Aralık 2022'ye kıyasla iş gücünde en büyük düşüşün yaşandığı ilk iki il %51,1 ile Kahramanmaraş ve % 49 ile Hatay'dır. Kadın iş gücündeki daralma % 56,6 ile en yüksek oranda Hatay'da görülmüş, böylece kadın istihdamının en olumsuz etkilendiği il Hatay olmuştur. Deprem sonrasında iş yeri sayısındaki düşüş incelendiğinde Hatay'da işletme sigorta beyannamesi verilme oranındaki düşüş % 60,4'tür. Öte yandan, işsizlik ödeneği başvurularının ilgili ilin sigortalı çalışan istihdamına oranı incelendiğinde Hatay'da oran % 9,9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Depremden en çok hasar alan illerden Hatay'daki ortalama aylık sigortalı çalışan kayıp sayısı 67 bin olarak hesaplanmıştır. Deprem sonrası Kahramanmaraş'ın işsizlik oranı %50'ye yaklaşırken, Hatay'ın % 46, Malatya'nın yüzde 37 ve Adıyaman'ın % 26 olmuştur. Böylelikle Hatay en fazla istihdam kaybı yaşayan iller arasında yer almaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yürüttüğü iş yeri anketine göre, deprem bölgesinde 8.599 firma imalat sanayinde faaliyet göstermektedir. Toplam hasarın maliyeti 8,2 milyar dolar (SBB, 2023) ve bu miktarın 2,3 milyar doları Hatay'daki hasar maliyetinden kaynaklanmaktadır.

Deprem dolayısıyla deprem illerinden göç etmek zorunda kalan veya işinden olan işçi sayısı yaklaşık 1,5 milyon iken oransal olarak bu kaybı en çok yaşayan il Kahramanmaraş'tan sonra Hatay'dır (Dündar, 2023).

Hatay'da 6 Şubat Depremi Öncesi Sektörün Genel Görünümü Nasıldı?

Deprem öncesi dönemde Hatay İl'inde Kalkınma Ajansı'na desteklerin yetersizliği ön plana çıkmaktadır. Aktif işgücünden yararlanma şartları ağır ve zorlayıcı yükümlülükleri ise fazladır. Deprem öncesi dönemde kurumlarda istihdam edilen çalışanların örgütsel aidiyetini oluşturmak ve motivasyon amaçlı çeşitli uygulamalar yapılıyordu. Bunların arasında taziye desteği, doğum zamanlarında sunulan hediyeler, bayram hediyeleri, ayın elemanı gibi uygulamalar vardı.

Sektöre yetişmiş iş gücü sağlamak amacıyla bazı kurumlar meslek liseleri ile projeler üretmekteydi. Aktif işbaşı eğitim programları mevcut idi. Yeni üniversite mezunlarının istihdamında işte kalma sürelerinin çok kısa olması işveren açısından sorun oluşturmuyordu.

Hatay'da 6 Şubat Depremi Sonrasında Sektörünüzde Değişen Temel Unsurlar Nelerdir?

6 Şubat Depremi sonrasında mevcut girişimcileri zorlayan bir unsur olarak bürokratik süreçler ön plana çıkmaktadır. Hâlihazırda var olan işletme belgelerinin deprem dolayısı ile ulaşılamaz hale gelmesi işletmelerin faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Bu noktada işletmelerin yeniden kuruluyormuşçasına tüm işlemleri yeniden yapmaları gerekmiş ve işlerini yürütemez hale gelmişlerdir.

6 Şubat Depremi sonrasında sektörde değişen bir diğer unsur ise büyük bir işgücü kaybı yaşanmasıdır. İşten ayrılma sebepleri arasında vefat, barınma, ulaşım sorunu, ebeveyn yükümlülüklerinin artması ve psikolojik sebepler, artçı depremler dolayısı ile yaşanan korku yer almaktadır. İşten ayrılanlar arasında hem mavi hem de beyaz yaka çalışanlar olmak üzere büyük çoğunluğu nitelikli çalışanlardan oluşmaktadır. Kurumları tarafından maaşa ilave maddi destekler, barınma ve beslenme konusunda olanaklar sağlanmış olsa da çalışanların kurumlarına aidiyet duygusu kalmamış ve çalışanların elde tutulması zorlaşmıştır. Bölgede istihdam sağlamada nitelikli çalışana ulaşmak son derece zor hale gelmiştir.

Yerel yönetim il genelinde düzenlemeler, çalışmalar, hizmetler açısından oldukça yetersizdir. Bu durum iş gücünü oluşturan insanların ilde günlük yaşamlarını devam ettirebilmelerinde olumsuzluklar ortaya çıkarmaktadır.

İşbaşı eğitim programlarında deprem sonrasında gelen talepleri hizmete çevirmede sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin; kurumdaki çalışan sayısı değiştiği anda bu programa ayrılan bütçenin tümünün iade edilmesi gerekmektedir. Yeni gelen kararlarla beraber bu örnekteki durum esnetilmiş olsa da hala şart ve yükümlülüklerde değişikliklere ihtiyaç bulunmaktadır.

İşletmelerin iş hacmi, yapısı ve çalışan sayısı gözetilmeksizin konteyner ofis tahsisleri yapılmaktadır. Örneğin; üretim teçhizatları fazla olan bir işletme ile sadece büro işi yapan bir işletme arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Bu durum işletmelerin çalışan sayısını azaltmaya gitmelerine dahi neden olabilmektedir.

Hatay’da Sektörünüze Yönelik Deprem Sonrası Çözüme İlişkin Politika Önerileriniz Nelerdir?

Deprem sonrası sektörde kurumların sürdürülebilirliğini sağlamak adına işten ayrılmaları azaltmak ve çalışanların işe devamlarına katkı sağlamak amacıyla Hatay ilinde tüm konteyner kentlerde yaşayanlara psikolojik destek hizmetleri verilmelidir. Ayrıca kurumlarda çalışanlara ücretsiz verilen psikolojik destekler artırılmalıdır.

Deprem sonrası kurumlara istihdam konusunda destek amacıyla işbaşı eğitim programları konusunda destekler nitelik ve nicelik olarak artırılmalı ve işbaşı eğitim programlarının sağlanabilmesi için şartlar/yükümlülükler hafifletilmelidir. İşbaşı eğitim süreci baştan sona girdi çıktıları dâhil olarak takip edilmeli, plan ve denetlemeye önem verilmeli, eksiklikler tespit edilerek giderilmelidir.

İş gücü için kurumlara vergi ve sigorta desteği sağlanmalıdır. Devlet yeni mezunlar ve özellikle endüstri meslek yüksekokulundan mezun olanların istihdamında işletmelere maddi anlamda en az 1 yıl sürecek destek vermeli, maaşlarını karşılamalıdır. İstihdam politikaları sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda, gerçekçi olarak planlanmalıdır. İhtiyaç olan sektörler için meslek edindirme kursları planlanmalıdır. İstihdama yönelik yerel yönetimlerin yetersiz olduğu alanlar tespit edilmelidir. Merkezi yönetim kaynakları ile söz konusu alanlar desteklenmelidir.

Yerel yönetimler iş gücünün şehirde yaşayabilmesini kolaylaştırmak adına daha planlı, organize ve denetimli faaliyetler yürütmelidir. Destek ve kaynaklar tahsis edilirken her işletmenin hacmi, yapısı ayrı ayrı tespit edilmeli, göz önünde bulundurulmalıdır. Ebeveyn yükümlülüklerinden kaynaklı işgücü kaybını önlemek adına okul öncesi eğitim merkezlerinin artırılması gerekmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

“6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” 8 Şubat 2024 tarihinde saat 9:00’da Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Atatürk Konferans Salonunda gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya Hatay Vali Yardımcısı Mehmet Anıl ÇOLAK, Üniversitemiz Rektörü Prof. Dr. Veysel EREN, Rektör yardımcıları, DOĞAKA Genel Sekreteri Oğuz ALİBEKİROĞLU, KOSGEB İl Müdürü Mustafa ÖZTAŞ, fakülte dekanları, akademik ve idari personelimiz, işverenler ve öğrenciler katılmıştır.

Çalıştayın Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ünal ARSLAN, KOSGEB İl Müdürü Mustafa ÖZTAŞ, DOĞAKA Genel Sekreteri Oğuz ALİBEKİROĞLU, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Cengiz AYTUN, Rektörümüz Prof. Dr. Veysel EREN konuşma yapmışlardır. Açılış konuşmalarının ardından oluşturulan grup masalarında tarım ve hayvancılık, turizm, ayakkabıcılık, mobilya, lojistik ve ulaştırma ile girişimcilik ve istihdam başlıklarında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri ele alınmıştır.

Hatay’da 6 Şubat depremi öncesi ayakkabıcılık sektörünün genel görünümü, yer sorunun bulunması, kalifiye eleman bulunamaması, markalaşmama nedeniyle değerinde satış yapılamaması, kar marjlarının düşük olması, sektörde yönetim ve yeni ürün geliştirme konusunda yeniliklerin gerçekleştirilememesi şeklinde sıralanmıştır. Deprem sonrasında ise, deprem nedeniyle üretim, yer ve ekipmanlarının tahrip olması, sermaye ve hammadde kaybının yaşanması, vefat ve göçler nedeniyle nitelikli işgücü kaybı yaşanması, işçi ve işverenin barınma sorunu yaşaması gibi nedenlerle üretimde durgunluk yaşandığı dile getirilmiştir.

Ayakkabıcılık sektöründe deprem sonrası yaşanan sorunlara yönelik, Ayakkabıcılık Sanayi Sitesi’nin tamamlanması, elektrik/enerji altyapısının güçlendirilmesi, finansal destek sağlanması, kadın istihdamının teşvik edilmesi, iş güvenliğinin sağlanması, ihracata yönlendirilmesi, barınma ve işyeri sorununu kalıcı konutlarla giderilmesi, devletin kurumlarıyla işbirliği ve teşviklerin artırılması, birikmiş sigorta primi yükünün azaltılması, lojistik avantajlarından yararlanılması, mesleki eğitimle işbirliğinin sağlanması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Lojistik ve ulaştırma sektöründe 6 Şubat depremi öncesinde, yakıt, personel, sigorta, kasko, vergi ödemeleri yüksek olduğu; toplu taşıma ve öğrenci servislerinde yolcu yetersizliği, ulaşım yollarının kötü olması ve yetersiz olması; uzun yol taşımacılığında, navlun bedellerinin

değişmemesi, kredi faiz oranlarının yüksekliği, araçların satın alma maliyetlerinin, yakıt, vergi, vize giderlerinin yüksekliği; Schengen vizesi alımında yaşanan sıkıntılar dile getirilmiştir. 6 Şubat depremi sonrasında ise müşteri kaybı, ofis bulma zorluğu, ödemelerde güçlükler, yolların ve tedarik zincirinin zarar görmesi gibi nedenlerle sektörün zarar gördüğü belirtilmiştir. Sektöre yönelik olarak, akaryakıttan KDV ve ÖTV alınmaması, MTV'den 1 yıl daha muaf olunması, kredi faizlerinin düşürülmesi, trafik yoğunluğunun azaltılması için Belen yolu, Honda kavşağı gibi noktalara alternatif yol bulunması; sektör personeline, şoförlerine eğitimler sağlanması, trafik zabıta amirlerinin sayısının artırılması, kalıcı konutlar yapıldıktan sonra mevcut olan konteynerlerin ileri kente nasıl katkı sağlayabileceğinin belirlenmesi, yeni planlanan yerleşim yerlerine dair ulaşım güzergahlarının planlanması ve düzenlenmesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Büyük Şehir Belediyesi'yle koordineli şekilde çalışılması, , toplu taşımada Büyük Şehir Belediyesi'nin kendi filosunu kurması, toplu taşıma modları arasında entegrasyon oluşturulması, herhangi bir afet veya savaş durumunda kesintisiz ve güvenli haberleşme sisteminin oluşturulması, Hatay havalimanına gümrük teşkilatının kurulması, küçük sanayi tesislerinin bakım ve onarımının yapılması, vize alımını kolaylaştıracak adımların atılması gibi deprem sonrası çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Girişimcilik ve istihdam sektöründe 6 Şubat depremi öncesinde, desteklerin yetersiz olduğu, yararlanma şartlarının ağır olduğu dile getirilmiştir. Deprem sonrasında barınma, ulaşım sorunu, vefat ve ebeveyn yükümlülüklerinin artması nedeniyle işgücü kaybı yaşanmış; nitelikli çalışan bulma zorluğu, bürokratik süreçler nedeniyle iş akışı sektöre uğraması gibi sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. İş başı eğitim programları desteğinin sağlanması, yükümlülüklerin hafifletilmesi, sigorta teşvik desteği, yeni mezunlara istihdamında işletmelere maddi destek verilmesi, ücretsiz psikolojik desteklerin artırılması, her işletmenin özellikleri çerçevesinde destek verilmesi, sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda istihdam politikası geliştirilmesi, okul öncesi eğitim merkezlerinin artırılması; yerel yönetimlerin daha planlı, organize ve denetimli faaliyetler yürütmesi; gibi sektördeki sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Mobilyacılık sektöründe 6 Şubat depremi öncesinde işgücü sorunu, yüksek hammadde, lojistik, nakliye, enerji maliyetleri; patent alma ve üniversite-özel sektör entegrasyon sorunlarının olduğu ifade edilmiş. Deprem sonrasında bu sorunların yanı sıra üretim maliyetlerinde artış, altyapı sıkıntısı, verimlilik azalışı, mikro ölçekte hibe bulunamaması; markalaşma, reklam, pazarlama ve Ar-Ge alanlarında sıkıntıların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Çözüm önerileri olarak eğitim programları ve panellerin oluşturulabilmesi; üniversite

işbirliğinin sağlanması, sektöre özgü yazılımların geliştirilebilmesi, birebir mentörlük sağlanabilmesi, mezun veri tabanının oluşturulabilmesi, işletme sahiplerine yönelik MBA programlarının sağlanabilmesi, tamamlayıcı ürün üreticilerin desteklenmesi, zanaatkârlar, ustalar için ortak atölyeler kurulabilmesi, yerel lojistik ve nakliye firmaları desteklenebilmesi, raylı sistemin oluşturulması, mobilya çarşısının kurulması, Hatay'a özgü, butik, niş ürünler üretilmesinin sağlanması, dijital uygulamaların yaygınlaştırılması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Tarım ve hayvancılık sektöründe 6 Şubat depremi öncesinde genel sorunlar olarak Antakya'da tarımsal ürünlerin işlenmesini sağlayacak tesisler bulunmaması, markalaşamama sorunları, damızlık birliklerinin efektif çalışmaması olarak ifade edilmiştir. Deprem sonrasında ise tedarik zinciri, genel fiyatlarda, pazarlama ve iletişim alanında, hayvanların çoğunun yarı fiyatına piyasadan çekilmesi gibi sıkıntıların da yaşanması ile tarım sektöründeki problemlerin daha fazla arttığı belirtilmiştir. Sektörde bu problemlerin ortadan kaldırılmasına yönelik, üretim girdilerinde devlet desteğinin sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik edilmesi, deprem bölgesinin cazibe merkezi haline getirilmesi, deprem bölgesine özel teşviklerin sağlanması, bölgeye özgü yerli genetik kaynakların yaygınlaştırılması, tarımsal üretim ve hayvancılıkta mekanizasyonla maliyetlerin düşürülmesinin sağlanması, coğrafi işaretlerin alınması ve bu ürünlere destek sağlanması, depolama ve ürün işleme kalemlerine odaklanılması, kamu hizmet alımında yerelden tedariği öncelikli hale getirilmesi, bürokratik işlem kolaylıklarının sağlanması, tutarlı tarımsal verilerin oluşturulması, çok ortaklı firma oluşumun teşvik edilmesi, tarım ve mera alanlarının korunması, su dağıtım hatlarının kurulması, tarımsal hibelerde yerel üreticilerin desteklenmesi, hayvansal üretimde kredi hibe ve teşviklerin aktif çalışan kişilere öncelik tanınması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Turizm sektöründe yaşanan başlıca sorunlar; deprem yönetmeliği ve imar planının henüz belli olmaması, tescilsiz yapılarla ilgili belirsizlik, idari süreçlerin yavaş işlemesi; konaklama, ulaşım ve altyapı sorunu olarak belirtilmiştir. Sektörün yeniden canlandırılması için, bölge kalkınma planının hazırlanması, tescillenmemiş yapıların tescilli yapı hale getirilerek restorasyon açısından bir an önce uygun hale getirilmesi, hibeler ile teşvik projelerinin yayınlştırılması, her sektörden temsilcilerin olduğu çalıştay veya komisyonların oluşturulması, festival gibi etkinliklerin yapılması, finansmana erişimin kolaylaştırılması, Hatay müzesinin kısa sürede açılması, vergisel af veya öteleme gibi kolaylıkların sağlanması gibi çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

KATILIMCI LİSTESİ

Adı ve Soyadı*	Akademik Unvan, Kurum
Ahmet YURTSAL	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Ali BİRVURAL	Dr.Öğr.Üyesi, İskenderun Teknik Üniversitesi
Ali Burak ADANA	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Ayhan ÇİÇEK	Werda Ahşap Mobilya
Berkan ÖDEMİŞ	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Cemile MAZMANOĞLU	Antakya Tatları Kadın Kooperatifi
Cengiz AYTUN	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Ceyda KAYA	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Dilek BİHAN KARACİĞER	İŞKUR
Doğan CEMTAŞ	Çemtaş Mobilya
Ercan GÜZEL	Modelin Mobilya
Erdal İLBAY	DOĞAKA
Erol AKIN	İskenderun Şoförler Odası
Erol KAYA	DHL Express Ulaş Uluslararası Kargo Taş. Tic. Ltd.
Esra BARUTÇU YÜKSEL	M. Taha Barutcu Tic. Ltd.
Fidan TAHTİKŞAN	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Figen GÖKŞEN TOK	DOĞAKA
Hamit İSAOĞULLARI	Modder Ayakkabı
Hasan GÜNDÜZ	Hatay Nur Seyahat
İbrahim ALKAN	Alkan Taban
İpek ÖZENİR	Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
İsmet KAÇAR	Egemen Tarım, Çiftçi
İsmet KEKECİOĞLU	Hatay Şoförler Odası
İsminaz ÇINAR ŞAHİN	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
İzzettin REYHANOĞLU	İşletme Sahibi
Kıymet ELMAS	Gökkuşluğu Kadın Kooperatifi
Kübra Gökçe SOLAK	Gökçesan Mobilya
Kürşat BİTER	Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Mehmet DURUEL	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Mehmet KILIÇLAR	HATBORU A.Ş.
Mehmet TURAN	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Rektör Yrd.
Meltem TURUNÇ	Çalışma ve İş Kurumu
Menal ZÜBARİOĞLU	DOĞAKA
Metin REYHANOĞLU	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Muhammed ŞAHİN	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Murad ALEN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Murad DUZCU	Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Nizamettin YÜKSEL	M. Taha Barutcu Tic. Ltd.
Osman ŞENGEL	Çalışma ve İş Kurumu
Özgür BAHAP	QMB Logistics Tic. Ltd. Şti.
Sabit AK	Hatay Kasaplar Odası Başkanı
Sabri GÜL	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Sadullah BAHAR	Çalışma ve İş Kurumu

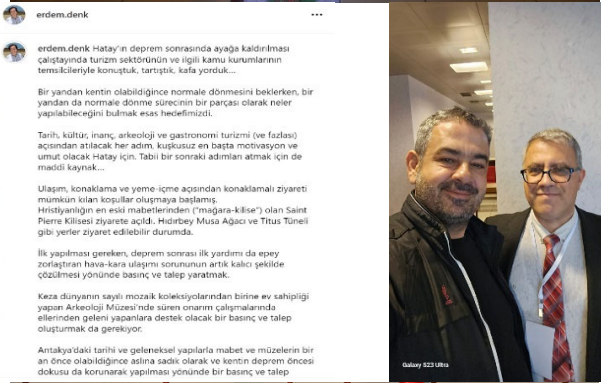
6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

Sedat DURAN	Defne Ziraat Odası Başkanı
Selim KAMACI	Samandağ Ziraat Odası Başkanı
Sevgi ALDIÇ YILDIZ	İŞKUR
Sinan ERDOĞAN	Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Sonyel OFLAZOĞLU DORA	Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Tahir ARSLAN	Beraat Mobilya
Tuba YILDIZ	Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Tülin TÜMAY	Öğr. Görv., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
U. Seren YARIM ALTUNAY	Arş.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Ünal ARSLAN	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Vehbi GÜLEN	Şenköy, çiftçi
Veysel CÜNEYDİOĞLU	Hatay Büyükşehir Belediyesi
Veysel EREN	Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Rektörü
Yılmaz DEĞİRMEN	Hızarcılar ve Mobilyacılar Esnaf Odası Başkanı
Yılmaz KARTAL	Casmin Konak Butik Otel
Yunus HEYBELİ	Aymina Yatak

* Sıralama adı ve soyadına göre yapılmıştır.

6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

FOTOĞRAF ALBÜMÜ

6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

6 Şubat Depremi Sonrası Hatay Ekonomisinde Erken Toparlanma ve Ekonomik Güçlendirme Sürecinde Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

KAYNAKÇA

- Ağır, S., Karakoç, U., & Topal, A. (2023). *Yeşil dönüşüm ve Türkiye’de gıda ve tarım sektörü*. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları. https://www.ulaskarakoc.com/_site/HUV_yesil_donusum_FINAL.pdf (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Andaç, T. (2008). Kayseri ili mobilya tüketici tercihleri üzerinde bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Balkan, D., & Akyuz, G.A. (2023). Logistics sector turnover: forecasting for Turkey. EU27 and EA19 under Effects of COVID-19. *Logistics*, 7(2), 23.
- Demirci, S. (2004). Türkiye mobilya endüstrisinin yapısı sorunları ve çözüm önerileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DOĞAKA (2014). *Mobilyacılık sektör Raporu*. Antakya, Hatay. https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/www.dogaka.gov.tr_446_CF2H58R_Y_Mobilyacilik-Sektor-Raporu-2014.pdf (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Dündar, H. Ç. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin iş dünyasına etkileri. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 262-281.
- Ergün, O.F., & Bayram, B. (2021). Türkiye’de hayvancılık sektöründe yaşanan değişimler. *Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi*, 10(2), 158-175.
- Esnaflar ve Zanaatkarlar Genel Müdürlüğü (2021). *Esnaflar ve zanaatkarlar özelinde sektör analizleri projesi; deri giyim ve ayakkabı sektörü*. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Esnaf ve Zanaatkarlar Genel Müdürlüğü İstanbul: Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı. <https://ticaret.gov.tr/data/5d418db313b87639ac9dfff1/Deri%20Giyim%20ve%20Ayakkabi%20Sektörü.pdf> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Hatay Planlama Merkezi (2023). *Hatay ili öne çıkan sorunlar ve ihtiyaçlar raporu*. <https://hatayplanlamamerkezi.com/tr-TR/pages/yayinlarimiz> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Hatay Planlama Merkezi (2024). *Ulaşım ve lojistik*. <https://hatayplanlamamerkezi.com/tr-TR/projects/ulasim> (Erişim Tarihi: 1.04.2024)

- Hatay Valiliği (2012). *Hatay il turizm stratejisi ve eylem planı 2012-2015*. Hatay: TC Hatay Valiliği. https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/www.dogaka.org.tr_213_ID3114FG_Hatay_Il_Turizm_Stratejisi_Eylem_Plani.pdf (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Hatay Valiliği (2023). *Ayakkabıcılık Sektörü*. <http://www.hatay.gov.tr/ayakkabıcılık-sektoru> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Hatay Valiliği (2024). *Lojistik*. <http://www.hatay.gov.tr/lojistik> (Erişim tarihi: 10.03.2024)
- İhracat Genel Müdürlüğü (2022). *Ayakkabı sektör raporu*. Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü. <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Ayakkab%C4%B1%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202022.pdf> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- İstanbul Sanayi Odası (2022). *Ayakkabı ve Yan Sanayi Sektör Raporu*. Yayın No: 2022/2, https://www.iso.org.tr/Sites/1/upload/files/AYAKKABI_ve_YAN_SANAYI_SEKTOR_RAPORU_WEB_opt-11190.pdf (Erişim Tarihi: 1.04.2024)
- Marangoz, M., & Çağrı, İ. Z. C. İ. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- OAİB (2014). *Mobilya sektör raporu 2014*. Ankara: Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri. https://www.omko.org.tr/uploads/sector-raporlari/oaib_mobilya_sektor_raporu_2014.pdf (Erişim Tarihi: 1.04.2024)
- Reyes, J. (2024). *Transport and logistics: definition, importance, & top challenges*. Published 22.02.2024. <https://safetyculture.com/topics/transport-and-logistics/> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- SBB (2023). *2023 yıllık ekonomik raporu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı <https://www.sbb.gov.tr/yayinlarimiz/> (Erişim Tarihi: 11.04.2024).
- Tan, M., Belli, A., & Aydın, A. (2012). 2002 Sonrası ve Arap baharı kapsamında Türkiye Suriye ilişkileri ve bölgesel yansımaları. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012. https://www.researchgate.net/publication/291166877_2002_SONRASI_VE_ARAP_BAHARI_KAPSAMINDA_TURKIYE_SURIYE_ILISKILERI_VE_BOLGESEL_YANSIMALARI (Erişim tarihi: 1.04.2024)

- Tarım ve Orman Bakanlığı (2023). *Gayri safi Yurtiçi hasıla değerleri*. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TDK (2024a). *Lojistik* maddesi. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TDK (2024b). *Ulaştırma* maddesi. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TEPAV (2023). *TEPAV 2023 yılı temmuz ayı bülteni*. https://www.tepav.org.tr/upload/mce/aylik_bultenler/2023/tepav_temmuz_bulten.pdf (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Ticaret Bakanlığı (2024). *Ayakkabı sektör raporu*. Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü. <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Ayakkabi%20Sektör%20Raporu%202022.pdf> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TOBB (2014). *Türkiye mobilya ürünleri meclisi sektör raporu*. Ankara: TOBB Yayınları. <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/TÜRKİYE%20MOBİLYA%20ÜRÜNLERİ%20MECLİSİ%20SEKTÖR%20RAPORU%202014.pdf> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TOBB (2023). *2022-2023 faaliyet raporu*. Ankara: TOBB Yayınları. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/8968/Faaliyet_Rapor_2022-2023.pdf (Erişim tarihi: 8.04.2024)
- TÜİK (2022). *Girişimcilik ve iş demografisi, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girisimcilik-ve-Is-Demografisi-2022-49391> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- TÜİK (2023). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- UNWTO (2024). *World tourism barometer 2024*. UNWTO (United Nation Word Tourism Organization). <https://www.unwto.org/news/international-tourism-to-reach-pre-pandemic-levels-in-2024> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- WTTC (2024). *Economic impact research*. WTTC (World Travel & Tourism Council). <https://wtcc.org/research/economic-impact> (Erişim tarihi: 1.04.2024)
- Yavuz, F. (2005). *Türkiye’de tarım*. Ankara: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/yayinlar/turkiyede_tarim.pdf (Erişim tarihi: 1.04.2024)

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ